

YAZILI TARİHTE YÖNETİM VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ: KADIN BUNUN NERESİNDE?

MANAGEMENT AND POWER RELATIONS IN WRITTEN HISTORY: WHERE ARE
WOMEN?

Nurcan AKBAŞ

Dr., Mersin Üniversitesi, İİB.,
İşletme Bölümü,
Mersin/Türkiye.

Lecturer, Mersin University,
Economics and Administrative
Sciences Faculty, Business
Department,
Mersin/Turkey.

nakbas07@mersin.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6871-
6449

Bahar TANER

Prof. Dr., Toros Üniversitesi,
Güzel Sanatlar, Tas. ve Mimarlık
Fak., Gastronomi ve Mutfak

Sanatları,
Mersin/Türkiye.

Prof., Faculty of Fine Arts,
Design and Architecture, Gastronomy
of Culinary Arts Department,
Mersin/Turkey.

bahar.taner@toros.edu.tr

ORCID ID:0000-0002-4169-6716

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1059455

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 18.01.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 09.02.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.04.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Nisan / April

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Akbaş, N. & Taner, B. (2022).

Yazılı Tarihte Yönetim ve İktidar İlişkileri: Kadın Bunun Neresinde? *USBAD
Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(8), 6-39.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Tarihçiler tarafından derlenen ve anlatılan tarih yönetim ile ilgili belli bir yargıya varmamızı sağlamaktadır. Yazılı tarihte erkekler öznedir, yönetendir ve erkek krallar, komutanlar, kahramanlar, peygamberler ve bilim adamlarının medeniyetleri, dinleri ve çeşitli disiplinleri geliştirmesiyle günümüzdeki çağdaş toplumlar ortaya çıkmıştır. Bu tarihte kadınlar görünmez, nesnel, yönetilen veya marjinal gruplar olarak yer almaktadırlar. Aydınlanma çağı sonrasında ortaya çıkan kadın hareketleri ve feminizm ile başlayan kadın tarihi çalışmaları yazılı tarihte kadını görünür kılma çabası içindedir. Kapsamlı bir literatür taramasına dayalı olan araştırmanın yanıt aradığı temel soru "Kadınlar erkekler tarafından eşit tür olarak kabul edilselerdi, kadınların yetenekleri ve yönetim becerileri objektif olarak değerlendirilmiş olsaydı, karşımıza kadının görünürlüğü açısından nasıl bir yazılı tarih çıkardı?" şeklindedir. Araştırmanın temel sorusu ekseninde yanıt aranan diğer sorular ise "Kadın yaşamına yönelik tarihsel gerçekler nelerdir?", "Yönetim ve iktidar ilişkilerinde kadınlar yazılı tarihteki görünmezlikleri ile nasıl mücadele etmişlerdir?", "Kadın tarihi nasıl ortaya çıkmıştır?" ve "Tarihin yazılmasında kadınların yaşamına ilişkin tüm tarihsel gerçeklere yer verilse idi, nasıl bir yönetim ve dünya tarihi ortaya çıkardı?" şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Yönetim, İktidar, Toplumsal Cinsiyet, Kadın Tarihi

Abstract: History which is compiled and told by historians, enables us to make a certain judgement about management. In written history, men are subjects, rulers, and contemporary societies have emerged through the efforts of mail kings, commanders, heroes, prophets and scientists who have developed civilizations, religions, various disciplines. In this history, women exist as invisible objects under the rule of men; they are marginal groups. Women's movement following the enlightenment era and women history studies starting with feminism are all attempts to make women visible in written history. The main question of the research which is based on an extensive literature survey is "how different would be the written history from the perspective of visibility of women if women were perceived as equal by men and their talents and management skills were evaluated objectively?". Other questions within the research are "What are the historical facts about women's life?", "How did women struggle with their invisibility in the management and power relations in written history?", "How did the women history emerge?" and "If the whole historical truths about women's lives were included in writing history, what kind of management and world history would emerge?".

Key Words: History, Management, Power, Gender, Women History

*"Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir,
yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen
hakikat insanı şaşırtacak bir hal alır."
Mustafa Kemal ATATÜRK*

GİRİŞ

Yazılı tarih, geçmişteki olayları öğrenmemizi ve neden-sonuç ilişkileri kurabilmemizi sağlar. Tarih sayesinde geçmişteki yaşamlara girebilir, yaşamı şekillendiren ve yöneten güçleri analiz edebilir ve kültür kalıplarını anlayabiliriz.

Son zamanlardaki bazı çalışmalar, tarihsel farkındalığın ihmal edilmesinin yönetim becerileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu araştırmalar tarihi ve yönetimin tarihini daha iyi anlamının, geçmişteki hatalardan ders alınmasına yardımcı olduğunu (Wren, 1987; Thomson, 2001; Smith, 2007); büyük beyinler ile bağ kurmayı (Bedeian, 2004); kolektif hafızayı, meslek kimliğini veya

bütünleştirici çerçeveyi gerçekleştirdiğini (Wren, 1987; Smith, 2007); zaman içinde yönetimdeki değişikliği değerlendiren bir temel sağladığını (Wren, 1987; Thomson, 2001; Van Fleet ve Wren, 2005; Smith, 2007); tarihin daha iyi anlaşılmasının yeni yönetim uygulamalarının gerçekte ne kadar yeni olduğunun anlaşılmasına yardımcı olduğunu (Thomson, 2001, Van Fleet ve Wren, 2005; Bedeian, 2004; Smith, 2007) ortaya koymaktadır.

Tarihin nasıl yansıtıldığının, nasıl öğretildiğinin yanında (Van Fleet ve Wren, 2005) kullanılan tarihsel materyallerin kalitesi ve tarihin yönetimin geleceği üzerinde yapabileceği olumlu etkiyi engelleyen eleştirel tutumun olmayışı da önemlidir. Bu nedenle yönetimin geleceğine katkı sağlaması beklenen tarihi olayların nasıl ve hangi materyallerle yansıtıldığı ve öğretildiği eleştirel bakış açısıyla ele alınmalıdır.

Yazılı olarak düzenlenmiş olan tarihin bize sunduğu kültür kalıplarını ve materyalleri, antlaşmaları düzenleyen politikacılardan ve büyükelçilerden; savaşlar yapan ve zaferler kazanan komutanlardan ve askerlerden; ezilen ve sömürülen işçi sınıfının bunalımlarından öğrenmekteyiz. Ancak kültür kalıplarında kadınların tarihine, yönetimdeki rollerine ve yaşadıkları tarihi olaylara ait bilgiler bulunmamaktadır. Kadınların yaşadıkları tarihi olayların erkekler tarafından, erkek bakış açısıyla yazıldığını ortaya koyan çeşitli çalışmalar mevcuttur (Filene, 1980: 483-485; Foucault, 2015: 35-217; Jacobsen, 1943: 164-167; Scott, 2019: 180-186). Yazılı tarihin, toplumun yarısını oluşturan kadınların tarihi ile bütünleştirilmesi, erkeklerin kadınlardan daha baskın ve önemli tutulmadığı bir tarih örüntüsü oluşturulması yönetim tarihi açısından önem arz etmektedir.

Amaç, Veriler ve Yöntem

Tarihteki ilk yazılı kanunları çıkaran, savaşların ve zaferlerin kalıcı kahramanları erkeklerdir. Erkek liderler tarih boyunca güç ve kudretin temsilcisi olarak anılmıştır. Tarihi erkeklerin temsil etmesinin kökleri kadın egemenliğindeki matriyarkal toplumların ortadan kaldırılmasına ve yazının icadına kadar uzanmaktadır. Tarihi yazan erkek egemenliği, yıllarca varlığını sürdürmüştür (Berktay, 2010). Günümüzde iş ortamındaki yönetici, iş adamı olarak tanımlanmakta, iş kadını tanımı seyrek kullanılmaktadır; yönetimde iş insanı gibi her iki cinsi içeren ifadelerin kullanımına yakın zamanda yer verilmiştir.

Tarih boyunca yönetim ve iktidar ilişkilerinde kadınları dışlayan yazılı tarihin eşitlikten uzak yapı içermesi ve kadınları dışlaması hem toplumsal hem de yönetsel olmak üzere çok yönlü bir problemdir. Bu çok yönlü problemin nasıl ortaya çıktığı, kaynaklarının neler olduğu ve tarih boyunca nasıl şekillendiğini keşfetmek, problemin çözümüne önemli katkılar sağlayabilir. Toplumsal ve yönetsel bu çok yönlü problem araştırmanın temel sorusu olan "Kadınlar erkekler tarafından eşit tür olarak kabul edilselerdi ve kadınların yetenekleri ve yönetim becerileri objektif olarak değerlendirilmiş olsaydı, karşımıza kadının görünürlüğü açısından nasıl bir yazılı tarih çıkardı?" ekseninde, izleyen bölümlerde ele alınacak olan aşağıdaki soruları gündeme getirmektedir:

Tarihsel düşünce süreci ve yazılı tarih nasıl şekillenmiştir?

Yönetim ve iktidar ilişkilerinde kadınlar yazılı tarihteki görünmezlikleri ile nasıl mücadele etmişlerdir?

Kadın tarihi nasıl ortaya çıkmıştır ve yapılan çalışmalar nelerdir?

Tarihin yazılmasında kadınların yaşamına ilişkin tarihsel gerçekler nelerdir ve bu gerçeklere yer verilseydi, nasıl bir yönetim ve dünya tarihi ortaya çıkardı?

Bu toplumsal problem ile ortaya çıkan sorular toplumun tüm kesimlerini kapsayan eşitlikçi bir tarihin ortaya konmasına ve tarihin yeniden yazılmasına katkı sağlayabilir. Makale, çokluluk ve farklılık arayan eleştirel bir bakış açısıyla bilimsel ve tarihsel düşüncenin alanını, tarihteki yönetim süreçlerinin ve olaylarının günümüze nasıl yansıtıldığını, yönetimi ve iktidar ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini ve kadının tarihsel yaşamının gerçeklerini açıklamayı hedeflemektedir. Bununla birlikte tarihi yazanların ve yönetenlerin arasında kadınların da olması olasılığındaki sonuçları tartışmayı ve daha eşitlikçi, kadınları ve erkekleri içeren tarih anlayışının yerleşmesine yönelik ikna edici toplumsal mesajlar vermeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada tarihi şekillendiren önemli süreçler ve olaylar temel veriler olarak değerlendirilmiştir. Geçmişteki süreçlerin ve olayların gözlenmesi ile problemin nasıl ortaya çıktığı, kaynaklarının neler olduğu ve nasıl şekillendiği soruları alan yazında araştırılarak dolaylı gözleme dayanan nitel bir çalışma yapılmıştır. Alan yazından sağlanan verilerle tarihi olay ve olgular kendi bütünlüğü içinde yorumlanarak betimlenmiştir. Yazılı tarihin neden erkeklerin tarihi olduğu sorgulanmış, diyalektik ve patriyarkal pazarlıklar ile kadınların yarattığı direniş ve güç alanı, feminizm ile gelişen kadın tarihi çalışmaları ve kadının toplumun ve tarihin merkezine yerleştirilmesi tartışılmıştır.

Tarihçi ve Tarihsel Düşünce Süreci

Tarih insan yaşamını anlamlandırır, yaşamı ölümsüzlük ile ilişkilendirir, ancak tarihin bir işlevi daha vardır. Tarih kolektif geçmişi korur ve yeniden yorumlayarak günümüze taşır. Bu yorumlar sayesinde insanlık potansiyelini tanıır ve olanaklarının sınırlarını keşfeder. Geçmişten sadece bizden önceki insanların ne yaptığını ne düşündüğünü ve neyi amaçladığını öğrenmiyoruz, onların nasıl başarısız olduklarını ve yanıldıklarını da öğreniyoruz (Collingwood, 1996: 5).

Bilim insanı olayın ötesine geçerek diğer olaylarla ilişkisini araştırır ve olay için genel doğa yasasını ortaya koyar. Bilim insanı için doğa, gerçeklik bakımından gözleme dayanır ve görünüşten ibarettir; oysa tarih olayları salt görünüş değildir, tarihçi olaydaki düşünceyi açıklamak için olayın içine geçer. Tarihçi olayların dile getirdiği düşünceyi ortaya çıkardığında bilim insanından farklı olarak aynı anda karmaşık ve yalın bir iş yapar. Bilimsel çalışmalarda olay algılanarak keşfedilir, olayın sınıfı ve diğer sınıflar ile ilişkisi tanımlanarak nedeni açıklanır. Tarihte keşfedilecek nesne salt olay değil, olayın içerdiği düşüncedir, düşünceyi keşfetmek olayı anlamaktır. Tarihçi ne olup bittiğini bilince, neden olup bittiğini zaten bilir. Dolayısıyla, doğa süreçleri salt olaylar olarak betimlenebilir, ama tarihsel süreçler

salt olaylar değildir, olayların içindeki düşünce süreçlerinden oluşan eylem sürecidir. Tarihçi düşünce süreçlerini açıklar, bu nedenle her tarih bir düşünce tarihidir.

Tarihsel sürecin mirasçısı insandır ve insan geçmişini kendi düşüncesinde yeniden yaratarak kendi doğasını oluşturur. Tarihsel miraslar doğal bir süreç ile aktarılamaz, bu mirasa sahip olmak zihinsel kavrama ile mümkündür. Dolayısıyla tarihsel süreç düşüncenin gerçek varoluşa aktarılması sürecidir. Diğer bir ifade ile tarih, geçmiş olaylara ait düşüncenin tarihçinin zihninde yeniden canlandırılmasıdır. Tarihçi geçmiş olaylara ait düşünceyi kendi bilişinde canlandırırken, eleştirirken ve değerlendirirken kendi yargısını oluşturur, ayırt edebildiği hataları düzeltir (Collingwood, 1996: 256-270).

Tarihçiler süreklilikle olgularını yorumlar, yorumlarını olgularına göre kalıplandırır. Tarihçi, geçmişteki olaylar üzerinde çalıştıkça yorum ve olguların seçimi ve sıraya konması aşamalarında değişimler yapar. Çünkü tarihçi bugünün, olgular ise geçmişin parçasıdır, böylece tarihçi ve olgular karşılıklı birbirlerini etkilerler. Bu etkileşim, bugünün geçmiş ile etkileşimidir. Tarihçi ve tarihsel olgular birbirleri için gereklidir. Tarih aynı zamanda doğrulanmış olgular kümesidir. Bir balıkçının tablasındaki balıklar gibi, belgelerin, yazıtların ve eserlerin içinde olgular hazır. Tarihçi onları alır, evine götürür, pişirir, canı nasıl istiyorsa öylece sofraya koyar (Carr, 2018: 33-35). Tarihçi olguları kendi bakış açısına göre yansıtmakta, etkilemekte ve yorumlamaktadır. Bu bakımdan tarihçi ile olguları arasında etkileşim ve bugün ile geçmiş arasındaki diyalog söz konusudur.

Tarihte iyi ve kötü dönem tanımları bulunmakta, kötü dönemler iyi dönemlerden önce veya sonra gelişlerine göre ilkel dönemler ve çöküş dönemleri olarak adlandırılmaktadır. Tarihin ilkel dönem, yükseliş dönemi ve çöküş dönemi olarak ayrılması tarihsel doğruluğu yansıtmamaktadır. Tarihte, uzman bilgiye sahip olduğumuz örüntüler aydınlık çağlar, değerlendiremediğimiz için zihinlerimizde canlandıramadığımız, zaman boşluğunda sıkışmış örüntüler ise karanlık çağlar kronolojisinde yer almaktadır. Tarihin aydınlık ve karanlık örüntüleri, tarihçinin bilgisi ve bilgisizliğinden kaynaklanan optik yanılgısı, tarihsel düşüncenin farklı tarihçilerdeki ve farklı kuşaklardaki farklı optik yansımalarıdır (Collingwood, 1996: 376-378).

Barraclough (1956: 14), okuduğumuz tarihin olgulara dayanmadığını ve kabul edilmiş yargılar olduğunu belirtmektedir. Tarih nesnel olgular topluluğu olarak kabul edildiğinde, tarihsel olguları saptayan ve onları yorumlayan tarihçinin zihninin öznelliği, tarihi olayların tarafsız ve nesnel yazılmasını önlemektedir. Bu bakımdan tarihi yazanlar ve onu yorumlayanlar olgu ve yorum, deneysel ve teorik, nesnel ve öznel ikilemi içindedirler.

Tarih bir imparatorluk değildir, herkesin geçmişi, geçmişte olan her şeydir ve her şeyin tarihini yapmanın yol ve yöntemleri vardır. Tarihe yeni bir bakış açısı kazandıran bu fikirler, Annales tarihçileri Marc Bloch ve Lucien Febvre'nin 1929 yılından itibaren ortak katkıları ile şekillenmiştir (Burke, 2013: 22). Fransa'da başlayan Annales akımı, tarihe "bilimsel" ve "tarafsız" bakışı kazandırmıştır.

Annales tarihçileri ekonomik, sosyolojik ve özellikle coğrafya ve istatistik yöntemlerinin geçmişe dahil edilmesini, tarihin tarafsız ve bilimsel olduğunu, geleneksel araştırma yöntemlerinin yeterli olmadığını, tarihin sosyal bilimlerin merkezi, sentezleyen ve ölçen bir disiplin olmasını savunmuşlardır (Evans, 2012: 21).

Diğer yandan Annales tarihçileri tarihe sosyal ve beşerî ilişkiler kavramını, hümanist bir gelenek olarak kazandırmıştır (Campbell, 1998: 16). Bloch & Febvre'nin geniş vizyonlarının öncülük ettiği tarih yazımında sosyal ve kültürel tarihe, mikro tarihe, dünya tarihine, çevre tarihine ve duyguların tarihine dönüşümler teşvik edilmiştir. Bu dönüşümler Braudel'in tutkulu ve cesur liderliğiyle birleşerek tarihte büyük resmi ortaya çıkarmıştır (Green ve Troup, 2020: 135).

Fernand Braudel 1949'da yayınladığı "The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II" eserinde tarihsel değişimlerin farklı hızlarda olduğunu; yavaş çevresel döngüler, orta vadeli sosyal ve kültürel süreçler ve kısa vadeli olaylardan oluştuğunu belirtmektedir. Braudel'e göre uzun vadeli tarihi yapılar ve süreçler kısa vadeli olaylardan önemlidir. Braudel zamanı ve değişimi kavramsallaştırarak, tarihsel analizi ve insanın tarihteki rol ajanlığını vurgulamıştır; dağların yüksekliğini fiziksel engel ve sığınak olarak tanımlamış, çevreyi zihin ile; coğrafyayı toplum ve kültür ile ilişkilendirmiştir. Özetle Braudel yapısallığı tarihe taşıyarak tarihsel dönüşümü şekillendiren büyük resmi çizmiştir (Braudel, 1995: 1239).

Yazılı Tarih Erkeklerin Tarihi mi?

Tarihçilerden Edward Hallett Carr (2018), John Vincent (2006) kadınların ve politik örgütlenmeden yoksun kitlelerin tarihçinin ilgisini hak etmediğini, tarihin kaybedenlerle değil kazananlarla, fakirlerle değil zenginler ve ünlülerle ilgili olduğunu ve tarihin cinsiyetinin erkek olduğunu belirtirler (Evans, 2012: 85).

Eşitlikçi bir tarih anlayışının önünü açmak ve yazılı tarihin eril olmasını eleştirmek önemlidir. Yazılı tarih öncesindeki tarihi, hatta yaşamın başlangıcından itibaren yazılı tarihe kadar olan süreci bilmek, neden sonuç ilişkisini açıklamak bakımından daha da önemlidir. Bu nedenle evrim, yaşam döngüsü ve kültürel değişim süreçlerinin açıklanmasının, bu makalenin temel araştırma sorusuna ve kapsamındaki alt sorulara açıklık getirmesi olası görünmektedir.

Biyolojik Evrim ve Antik Çağlarda Yöneten Kadın

Evrime yaşam döngüsünde yönetim ve kültürel değişim adım adım gerçekleşmiştir. Bu değişimde kadının rolü çok önemlidir ve yeryüzünde yaşamın başlangıcını oluşturmuştur. Evrimsel başlangıçta, organik yaşam, okyanus rahminde cinsiyete dayanan organlar olmaksızın genel kadın varlığı ile başlamıştır. Genel kadın varlığı, denizin kadınsı bedeninde kendi kendini yeniden üretmiştir (Darwin, 1904: 164–68). Darwin'in cinsel seçim teorisinde (Darwin, 1981: 31) belirttiği üzere kadınların cinsel role yönelik tarihi tercihleri sonucu erkek cinsiyeti oluşmuştur, kadının cinsel tercihi ile erkek ikinci cinsiyet deseni olarak

evrimleşmiştir. Bu açıklamalar kadının yaşam döngüsünü başlatan ve yöneten rolünü ortaya koymaktadır.

Çeşitli aletler kullanılarak bitki besinlerinin toplanmasından kaynaklanan insansı evrimde ilk adımı yine kadınlar atmıştır, kadınların ve yavrularının aktif rolleri göz ardı edilemeyecek bir gerçekliktir (Tanner, akt. Ingold, 1988: 134). Kadınları meta olarak gören anlayış (Lovejoy, 1981: 341), erkekleri kadınların üzerinde kontrol mekanizması olarak göstermekte ve insan kökeninin erkeğin yeniden üretme davranışından ve eşsiz cinsiyetinden kaynaklandığını iddia etmektedir.

“Oysa birçok erkek memelide gözlenen güçsüz üreme organının (vesicula prostratica) ve bağlantılarının, artık evrensel olarak, kadın rahminden oluştuğu bilinmektedir. Sadece bizim doğal önyargımız ve atalarımızın yarı tanrıların soyundan geldiklerini ilan etmelerine neden olan bu küstahlık, bilimi, hepsinin aynı ideal plan üzerinde şekillendiğini iddia etmek için açıklama yapmaya itmektedir” (Darwin, 1981: 31-32).

Maymundan insana geçişin ilk günlerinden tarımın uygulanmaya başlandığı döneme kadar olan zaman diliminde, doğadan yiyecek toplamak beslenme düzenimiz için çok önemli olmuştur. İki ayak üzerinde durma konumuna geçiş ve maymundan insan anatomisine doğal seçim yolu ile dönüşümün, dişilerin doğadan yiyecek toplama faaliyeti ile ilişkili olduğu açıklanmaktadır. Doğal seçim ve maymundan insan anatomisine geçişte dişilerin ellerini kullanarak toplayıcılığa yönelmesi ile erkekleri avcılığa yönelten fiziksel değişim başlamıştır (Darwin, 1981; Andersson, 1982).

İnsanın biyolojik evrimi ve kültürel değişiminin her adımı sadece günlük yaşamda işe yaramamış, aynı zamanda insan davranışlarının repertuarını da genişletmiştir. Tek bir adım bizi yaratan an değildi, ancak bir ilk adım vardı, Hominid (insansı varlık)’e yakın küçük bir varlığın küçük adımı. Bu adım, bitkileri aletlerle toplamaktı ve bu, yakında maymundan insana geçiş yapacak olan kadındı. Evrim yolumuzu yaratan ve bugünkü insanı ve kadın-erkek cinsiyetlerini belirleyen Hominid’e minnettar olmalı ve şükran duymalıyız (Tanner akt. Ingold, 1988: 134-136). Verilen bilgiler çerçevesinde tarihsel aşamalardaki doğal seçilimin ve cinsel seçilimin kadınlar tarafından yönetildiği görülmektedir.

Evrimsel değişimin devam eden üst basamaklarındaki insan topluluklarının ilk örgütlü yönetim yapılarını antik çağlarda kadın egemenliğindeki matriyarkal toplumlarda görebilmekteyiz (Fişek, 2015: 51). Ana soyuna dayanan matriyarkal toplumlar doğal yapılardır, bireysel mülkiyet, aile ve devletin olmadığı toplumlardır, toplumsal mülkiyet anlayışı hakimdir; tanrı, yöneten ve karar veren kadındır, temel değerler eşitlik, evrensel kardeşlik, cinsel özgürlük, anne sevgi ve şefkatine dayanan ahlak ilkesidir ve en büyük günah başkalarına zarar vermektir (Bachofen, 1861).

Tarımda sabanın kullanılması ile bireysel mülkiyete geçiş, köleleştirme ve eril hakimiyeti başlamış; yazının icat edilmesi ile eril hakimiyetindeki patriyarkal

toplum yapılanması yazılı tarihe kaydedilerek, matriyarkal düzen yok sayılmıştır (Fişek, 2015: 54-56; Badinter, 1991: 88; Childe, 2017: 55). Yazılı tarih boyunca, erkekler ve kadınlar, ait oldukları sınıf, ırk, dinsel topluluk nedeniyle tarihin dışına itilmiş olabilirler. Ancak yazılı tarih, hiçbir erkeği cinsiyetinden dolayı dışlamamıştır. Kadınlar ise sadece cinsiyetleri nedeniyle yazılı tarih boyunca ayrımcılıkla yüzleşmişler, tarihin yazılması ve yorumlanması işleminden, daha genel olarak sembol yaratma işleminden dışlanmışlar, toplumun diğer yarısı olarak tarihte yeri olması gereken etkin özneler oldukları halde, kendi tarihlerini bilmeleri önlenmiştir (Scott, 1999: 74). Peki bunu kim ve neden yapmıştır? (Berktaş, 2010: 21)

Yazılı Tarih ile Yöneten Kadından Kadının Görünmezliğine Geçiş

M.Ö. 1894 yılına dayanan Babil'deki krallardan itibaren, geçmişin kayıtları erkekler tarafından tutulmuş, yorumlanmış ve öncelikle erkeklerin eylemleri ve niyetlerine odaklanılmıştır. Yazının icadı ile, insan bilgisi muazzam sıçramalarla ve hızla ilerlemiştir. Kadınlar yazı öncesi dönemlerde ve yazının icadından itibaren bin yıl boyunca gelenek, din ve kutsal sembollerin merkezinde yer almışlar ve toplumları yönetmişlerdir. Sonraki dönemlerde yazının öncülüğünde başlayan eğitimden dışlanmalarının ve kutsal tanrıça tahtından indirilmelerinin, kadınların geleceği üzerinde derin ve olumsuz etkileri olmuştur. Toplumsal statüleri kadınlardan aşağıda olmakla birlikte sembol sistemine katılan ve yorumlayan erkekler ile sembol sisteminin ve toplumun merkezi olduğu halde yorumlayamayan kadınlar arasındaki uçurum gittikçe artmıştır (Lerner, 1986: 221). Net bir ifade ile kadın yaratıcılığın ve kutsallığın sembolü iken, eril egemenliğinde kurulan patriyarkal yönetim düzeni kendi sembollerini oluşturmuş, kadını yönetimden ve kamusal alandan dışlayarak ikinci ve görünmez konumdaki özel alana hapsedmiştir. Kadın uzun yıllar bireysel haklarından yoksun bırakılarak özel alanda hane halkının bakım ve konforunu sağlamakla yükümlü tutulmuştur. Sonuç olarak kadın yönetim faaliyetlerine ve kamusal alandaki gelişmelere katılamamış, sosyal ve ekonomik bakımdan erkeğe bağımlı kalmıştır.

Sabanın İcadından Yazıya ve Köleliğe Uzanan Yol

Sabanın icadı ile üretim fazlasının oluşması ve özel mülkiyetin gelişmesi, patriyarkal ailenin ortaya çıkması ve köle sınıfının oluşması arasında sıkı bağlantılar mevcuttur (Engels, 1978: 54). Ancak cinsiyet ayrımcılığı ve sınıfların oluşması özel mülkiyet ile değil, toplumsal cinsiyet baskısı ve kadınların ana tanrıça konumundan köleliğe indirgenmesi ile olmuştur. Tüm toplumlarda kölelik öncelikle kadınlara ve çocuklara uygulanmış, kadınlara tecavüz edilmiş ve çocuklarının yanına terk edilmişlerdir. Köleleştirilmiş kadınlar ve çocuklar ilk mülktür. Köleliğin icadı, erkeklere kabilelerde ırk ve din farklılıklarına nasıl egemen olacaklarını ve yöneteceklerini öğretmiştir. İlk devlet örgütlenmeleri ile mülkiyet ilişkileri yasal yapılara dönüşmüştür. Toplumun ana tanrıçası olan kadınlar, tanrı tanımaz kafirler ve cadılar olarak görülmüş, işkence ve zulme uğramış, devlet gücünün bir aracı olarak örgütlü kadın düşmanlığı ivme kazanmıştır. Köleleştirme ile cinsel sömürü arasındaki bağ, kölelik tarihinin evrensel ve kültürel özelliğidir (Badinter: 1991: 53-86).

İnsanlığın günümüze kadar olan evriminde, küçük ve sürekli hareket halindeki avcı ve toplayıcılardan büyük ve yerleşik topluluklara uzanan köklü değişimi, yazı kapasitesinin başlattığı düşünülmektedir. Çünkü büyük ve yerleşik toplulukların oluşmasını sağlayan faktör, toplulukların ortak kimliklerini ve evreni ifade etmelerini sağlayan ve günümüzdeki harflerin yerine geçen sembolik şekiller ile okuryazarlık öncesinde oluşturdukları kültür kapasitesidir (Watkins, 2010). Yazının M.Ö. 3200 yıllarında Sümerler tarafından icat edildiği belirtilmektedir (Kramer, 1999: 445; Jean, 2006: 13). Ancak tarihçiler yazının ilk tipi olan iletişim işaretlerini yazının başlangıcı olarak görmektedirler. Bu durum yazının Sümerlerden önce icat edildiği fikrini pekiştirmektedir. Göbeklitepe tapınma alanındaki kabartma eserler üzerinde bulunan hayvan tasvirleri bu teoriyi desteklemektedir (Schmidt, 2007: 246).

Yazı kullanılarak yaşanmış olayların kayda geçirilmesi, Eski Mezopotamya'da saray vakanüvisi, rahip ve akademik eğitim almış entellektüellerden oluşan erkeklerin tekelinde olmuştur. Tarihi yazan ve yorumlayan erkeklerin, hep erkeklerin yaptıklarını ve yaşadıklarını kayda değer, "tarihsel öneme" sahip bulmalarıyla, kadınların deneyimleri dışlanmıştır. Oysa kadınlar tarih ve yönetimde etkin roller almışlar, toplumsal varlığın sürdürülmesinde merkezi önemde değerlendirilmektedir.

Tarihte İz Bırakan Kadınlar

Yazılı tarihte kadın deneyimlerinin dışlanmasına rağmen bazı kadınlar tarihte olayları yönlendirmeyi ve iz bırakmayı başarmışlardır. Aşağıda yer alan Tablo 1'de tarihte iz bırakan kadınlara ait olan ve çeşitli internet kaynaklarından derlenen bazı veriler yer almaktadır.

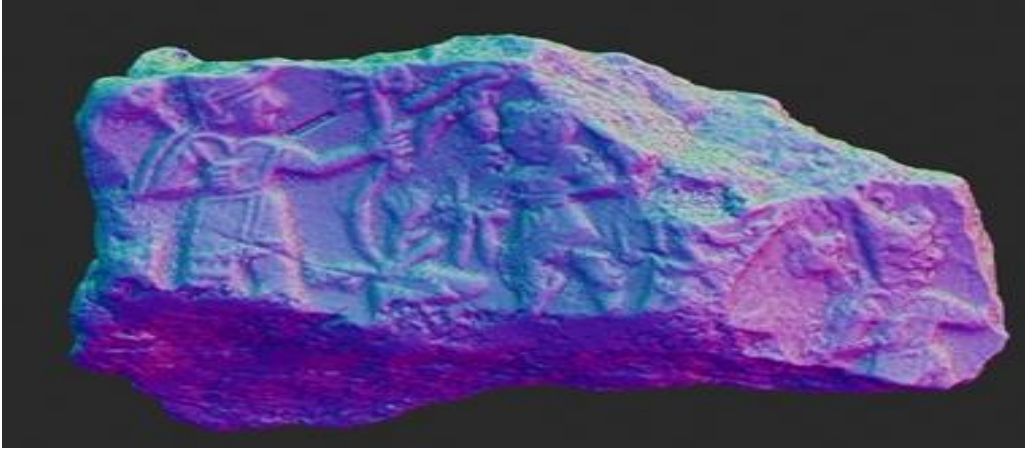
Tablo 1: Tarihte İz Bırakan Kadınlar

ÜNVAN VE İSİM	TARİH	TARİHSEL İÇERİK
Amazonlar	M.Ö. 1200-750 Demir Çağı	Matriyarkal din ve kültürlerini korumak için Suriye, Trakya, Makedonya ve Afrika'da patriyarkal yönetime karşı savaşmışlardır, mit olarak anılsalar da yazı öncesi tarihin gerçek kahramanlarıdır
Mısır Kraliçesi Kleopatra	M.Ö. 69-30	Devletlere yön vermiş ve tek sözüyle imparatorlukları kökünden sarsmıştır
Hypatia	370-415	Bilimsel buluşlara imza atan ilk kadın matematikçi, gökbilimci, filozof ve kütüphanecidir
Aziz Jeanne d'Arc	1412-1431	Ülkesi Fransa'yı kahramanca savunan ilk kadın şövalyedir
Hürrem Sultan (Anastasia)	1504-1558	Osmanlı imparatorluğunun geleceğini yönlendirmiştir
İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth	1533-1603	Hükümrانlığında Rönesans'ın altın çağı yaşanmış ve İngiltere geleceğin dünya gücü olmuştur
Çarıçe II. Katerina	1729-1796	Güçlü Rus İmparatorluğunun temelini atmıştır

Polonya asıllı Fransız fizikçi ve kimyager Madam Curie	1867-1934	Atom altı parçacıkların etkinliğini ortaya çıkarmıştır
Filozof Simone De Beauvoir	1908-1986	Kadının toplumsal gerçekliğini savunan kadın hakları aktivisti olarak feminizmin teorileştirilmesini sağlamıştır
Rahibe Teresa	1910-1997	Hayatını insanlara adayan insan hakları savunucusudur
Başbakan Benazir Butto	1953-2007	Pakistan'ı demokrasiye taşımıştır
Prences Diana	1961-1997	Fakir ülke halklarına sevgisi ve hayırseverliği ile dünyayı güzelleştirmeyi başarmıştır

Tabloda yer alan ve tarih sahnesinde önemli bir yere sahip olan bu kadınların kökleri matriyarkal toplumların ana tanrıçalarına kadar uzandığı yorumu yapılabilir. Kadınlar matriyarkal toplumların ortadan kaldırılması döneminde mücadele vermişlerdir ve bu mücadelenin en önemli temsilcileri Amazonlardır. Amazonlar yazı öncesi dünyanın gerçek kahramanlarıdır. Amazonların Troya savaşında hilal biçimli kalkanlarıyla savaştığından bahsedilmekte, Herodotos, İskitlerin Amazonları "oiorpata" (erkek öldüren) olarak tanımladıklarını aktarmaktadır (Çam, 2015: 72-73). Julius Caesar, tarihi anılarında, Suriye'yi yöneten ve Amazon birliklerini savaşa götüren Büyük Kraliçe Semiramis'ten saygıyla bahsetmekte, Amazonların bir zamanlar Asya'nın çoğuna hükmettiğine dikkat çekmektedir. Roma birlikleri Avrupa'ya girdiğinde, savaşçı kraliçelerin yönettiği kadın ve erkek savaşçı kabilelerle karşı karşıya kalmışlardır (Chrystal, 2017: 54-221). Afrikalı Amazon savaşçı kadınları 19. yüzyılda Dahomy'de hala hayatta ve iyi durumdaydılar ve beş bin kadından oluşan seçkin Amazon birliği, 1964'te Afrika Malavi'nin bağımsızlığını kazanmasında etkili olmuştur (Eckstein-Diener ve Diner, 1965: 250).

M.Ö. 1750 yılında kurulan antik Anadolu uygarlıklarından Hititlerde XIV. yüzyılın sonlarına kadar, Tavanna olarak adlandırılan ve kral ile ilişkilendirilen kraliçeler yönetim ve iktidarda süreklilikle güç sahibi olmuşlardır. Kralla birlikte tahta oturan bu kraliçeler yabancı devlet temsilcileriyle yazışmalar yapma, kralın rahiplik yaptığı kültlerin rahibelik görevini üstlenme ve önemli belgeleri kralla birlikte mühürleme görevlerini yerine getirmektedirler. Tavanna olarak adlandırılan bu kraliçeler her zaman kralın karısı değildi ve Tavanna pozisyonu krallıktan ayrı olarak devredilmekteydi (Kuhrt, 1995: 279-280). Yakın zamanda Hititlerin başlıca yönetim merkezi olan Karkamış'ta yapılan kazılarda bulunan yüz adet baskılı kil mühürün büyük bir bölümünün Matiya adlı bir kadına ait olduğunun belirlenmesi, o dönemde devlet yönetiminde ve ekonomide önemli rol üstlenen kadınların varlığını göstermektedir (<https://www.aa.com.tr>).

Görsel 1: Matiya'ya ait kil mühürler, 07.09.2021. Kalkamış antik kenti, Gaziantep

Görsel 2: Karkamış Antik Kenti, Gaziantep

Türkiye-Suriye sınır hattında bulunan ve Anadolu ve Mezopotamya bölgesinde yüzyıllarca hüküm süren Hititlerin en önemli yönetim merkezi Karkamış'taki bu gerçekler, kadının toplumun merkezinde yer aldığına önemli bir kanıttır.

Toplumun Merkezinden Silinen Kadın Kimliği

Sümer krallarından itibaren tarihçiler (rahipler, kraliyet görevlileri, katipler, din adamları, üniversite eğitimi almış entelektüel sınıf ve benzeri) kaydedilecek olayları seçmiş ve yorumlamışlardır. Yakın geçmişe kadar, erkek olan bu tarihçiler, erkeklerin yaşadığı olayları önemli algılayarak kayıt altına almışlar, kayıtlarının evrensel olduğunu iddia etmişlerdir. Kadınların yaptıkları ve yaşadıkları yorumlanmamış, kayıtlara girmemiş ve görmezden gelinmiştir. Mezopotamya'da azınlıktaki elit erkeklerin öykülerinin anlatılması ile başlayan yazılı tarihte kadınların toplumsal statüsü erkekten aşağıya itilmiş, erkeklere bağımlı kılınarak mağdur edilmişlerdir (Berktaş, 2010: 20).

Yazılı tarihe ve patriyarkal yönetim sistemine geçişte babalık ile ilgili iki imge belirginleşerek, ideolojik devrim gerçekleşmiştir. Matriyarkal yönetim toplumlarına özgü toplumsal baba yerini biyolojik babalığa bırakmış ve babanın mutlak gücü, annenin gücünün yerine geçmiştir. Artık yaratıcı gücün özü annenin değil babanın, yani erkeğin elindedir (Badinter, 1991: 95).

Tanrı'nın insanla ilişkisinde erkek kimliği de yeniden yapılandırılmıştır. Erkekler, tüm varlıklara hükmeden tanrı imajına girerek ayrıcalık kazanmışlardır. Tanrı ile ilişkili olsa da erkek Tanrıdan düşük konumda, itaatkâr, düşkün, zayıf, çocuksu, küçümsenen, toz ve külden ibaret bir varlıktır. Erkek değersizleştirilmekle Tanrı'ya göre daha düşük konumda bir tür kil olarak görülmektedir. Can veren Tanrıdır, erkek akılla değil, madde ile özdeşleştirilmiştir. Erkek hem Tanrı gibidir hem de değeri düşük bir maddedir. Kimliklerin dönüşümünde kadının konumu değişmemiştir, daha değersizdir ve erkeğin egemen olduğu hayvanlarla aynı düzeydedir (Augustine, 1961: 210-211). Bu bilgiler bağlamında tarihçiler erili üstünleştiren bir tarihi değil, çelişkilerin olmadığı gerçek tarihi anlatmalıdır şeklinde değerlendirme yapılabilir.

Yazılı tarih ve bu yazılı tarihte yer alan toplumlar, kadını sıradan biyolojik özellikleri olan somut veya nesnel cinsel organizma olarak görmeyi istemişler ve kadına tarih boyunca şu rolleri uygun görmüşlerdir:

- Kadının toplumsal konumu erkekten daha aşağıdadır,
- Kadın köleye yakın konumda bir insan türüdür (De Beauvoir, 1961: 75).

Foucault (2015: 105), insanın, binlerce yıl boyunca Aristoteles için ne ise o olduğunu belirtir, "*İnsan yaşayan ve buna ek olarak siyasal bir varlık olma yeteneğine sahip olan bir hayvandır; modern insan ise bir canlı varlık olarak yaşamını kendi siyaseti dahilinde sürdüren bir hayvandır*". M.Ö. 3000 yılında Mezopotamya'dan günümüze kadar gelen yazılı tarih sadece erkeklerin tarihi olmasaydı (Berktaş, 2010: 19) ve tarih yazımına kadınlar da katkıda bulunsaydı, belki Foucault ve Aristoteles gibi felsefeciler insan için daha özel ve kutsallık içeren tanımlar yapabilir, belki bu tanımlar arasında kadın da yer alabilirdi.

De Beauvoir (1961: 75), tarihin materyalist açıdan değerlendirilmesinin bazı önemli gerçekleri gün ışığına çıkarabileceğini belirtmektedir: İnsan bir hayvan türü değil, tarihsel bir gerçekliktir, insan doğaya pasif bir şekilde boyun eğmez, aksine doğayı kontrolü altına alır. Bu karşı koyuş içsel, soyut veya öznel değil somuttur yani nesnellik içerir. De Beauvoir'un bu tanımı tarihe materyalist bakışı onaylamaktadır. Diğer yandan De Beauvoir'a göre kadın, sıradan biyolojik özellikleri olan somut veya nesnel bir cinsel organizma değildir ve kadının bilişsel farkındalığı sadece cinselliğiyle tanımlanamamalıdır. Kadının toplumdaki tanımı ve yeri, o toplumun ekonomik yapısını, eril neslin teknik evrimin hangi aşamasına ulaşabildiğini göstermektedir. De Beauvoir'un kadına materyalist bakışı onaylamadığı görülmektedir. Tarihe materyalist açıdan bakan teorileri ve görüşleri incelemek, kadının tarihteki görünmezliğinin anlaşılmasına katkıda bulunabilir.

Tarihte Materyalist Teoriler ve Kadına Bakış Açıları

Tarihe materyalist açıdan bakan çoğu teoriler De Beauvoir'un ifade ettiği gibi bazı önemli gerçekleri ortaya çıkarmakta, ancak kadını evrensel konumda görmemekte ve anaerkil kadın egemenliğinin ya da kadın erkek eşitliğinin antik çağlara özgü olduğunu ileri sürmektedirler. Bu teorilerin ve bakış açılarının bazıları aşağıda verilmiştir:

- Materyalist teoride belirli ekonomik koşullar, para ve mülkiyet arzusunu temel bir teşvik olarak üretir. Üretim tarzını ve dolayısıyla toplumsal örgütlenmeyi belirleyen koşullar neseldir; insanı, fikirlerini ve çıkarlarını belirler (Fromm, 2004: 10). Bu maddiyatçı bakış açısı eşitlikçi, adil, toplumsal mülkiyeti temel alan, sevgi ve evrensel kardeşlik içeriğinde şekillenmiş olan matriyarkal toplumlar ile uyuşmamaktadır.

- Marksist bakışta toplumsal gelişmenin tarihi, üretimin gelişme tarihi, üretim biçimlerinin tarihi, üretim güçlerindeki ve insanların üretim ilişkilerindeki gelişmenin tarihidir. Toplumun görünüşünü, sosyal sistemin niteliğini, toplumun bir sistemden ötekine geçişini belirleyen temel güç tarihsel materyalizmdir. Bu gücü insanın yaşayabilmesi için zorunlu olan ihtiyaçlarının elde edilmiş biçiminde; toplumun yaşayabilmesi ve gelişebilmesi için zorunlu olan yiyecek, elbise, ayakkabı, ev, yakacak, üretim aletleri gibi maddi malların üretim biçiminde görebilmekteyiz. Bu bakış ile Karl Marx, tarih biliminin gerçek bir bilim olması için tarihteki gelişmelerin kralların, generallerin ve galip gelenlerin davranışlarına indirgenmemesi gerektiğini; maddi değerleri üretenlerin, emekçilerin ve halkın tarihinin yazılmasını, yazılı tarihteki anahtarın, herhangi bir dönemde toplumda uygulanan üretim biçimi ve ekonomik yaşam olduğunu öne sürmektedir (Stalin, 2009: 35-38). Marx'ın tarihsel materyalizmi, kadının evrensel konumuna yer vermemektedir.

- J. J. Bachofen (1967) ve L. H. Morgan (1969 I: 448) gibi etnograflar ve tarihçiler, özel mülkiyetin oluşumundan önce toplumsal örgütlenmelerde, anaerkil dizgenin ve demokratik unsurların egemen olduğunu ileri sürmektedirler. Bu örgütlenmeler ana soyunun ve kadının ön planda olduğu, ancak eşitlikçi toplumlardır. Bu görüşler, matriyarkal toplumları benimsemekle birlikte, bu toplumların sadece antik çağlarda var olduğunu kabul etmektedirler.

- Frederic Engels "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" adlı eserinde Marx'ın tarihsel materyalizm görüşünü benimseyerek kadının tarihsel yenilgisini ve yaşadığı gerilimi sabanın icadı ile toplumsal mülkiyetten özel mülkiyete, ana soyundan baba soyuna, kadın tanrıdan erkek tanrılara ve tek tanrılı dinlere geçişe, tek eşli aile ve devlet düzeninin oluşmasına bağlamaktadır. Belirtilen değişimler ve oluşumlarla eşitlikçi, paylaşımcı ve evrensel kardeşlik ilkelerini esas alan kadın egemenliğindeki matriyarkal yönetim düzeni sonlandırılarak erkek egemenliğindeki patriyarkal yönetim düzeni yerleştirilmiştir (Engels, 1978: 8-56). Eser, kadının geçmişteki konumunu ve değişimi gerçekçi bakış açısından sunmakta, ancak kadının evrensel konumuna değinmemektedir.

• Engels (1978) Henry Lewis Morgan'ın ve J. J. Bachofen'in matriyarkal toplum tanımlarının temelde toplumsal/komünist toplum (communal/communist/community) özelliklerinde olduğunu belirtmektedir. Henry Adams aynı görüşü paylaşarak Morgan ve Bachofen'den esinlenmiş ve "Primitive Rights of Women" (1876) adlı eseri ile, Anne Hakkını açıklamıştır; Bachofen'in erkek ve kadın ilkelerine yönelik diyalektiğini Mont-Saint-Michel & Chartres (1905) Orta Çağ'a, The Education of Henry Adams (1907) eserinde çağdaş medeniyete uyarlamış, "Dinamo ve Bakire" bölümünde açıklamıştır (Bachofen, 2006). Tüm bu çalışmalarda kadın evrenselliğine yer verilmediği görülmektedir.

Materyalist tarihçiler, kadının evrenselliğini kabul etmeseler de antik çağlara özgü kadın egemenliği gerçeğini onaylamışlardır. Bu bakımdan materyalist teorilerin kısmen de olsa kadın tarihine katkıları bulunmaktadır.

Birkaç önemli istisna dışında, kadınların tarihe girişi ancak 19. yüzyılda olmuştur; 19. yüzyıla kadar olan tarih, kadınlar için, tarih öncesi dönemdir (Badinter, 1991: 172). Kadınlar iktidar peşinde koşmadıkları için, tarihte görünmez bir konuma itilmişler, toplumsal tarihin kayıtlarından dışlanmışlardır (Wiesner-Hanks, 2011: 86-87).

Bu noktaya kadar yapılan tüm değerlendirmeler ile 'Tarihsel düşünce süreci ve yazılı tarih nasıl şekillenmiştir?' sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır. Tarihi olaylar ve olgular kendi bütünlüğü içinde izlenerek ortaya çıkan örüntüler çokluluk ve farklılık arayan eleştirel bakış açısıyla yorumlanmıştır. Elde edilen veriler, toplumların en az yarısını oluşturan kadınlara yazılı tarih boyunca haksızlık yapıldığını ve kadınların yazılı tarih boyunca marjinal gruplar olarak şekillendirildiğini ortaya koymaktadır.

Yönetim ve İktidar İlişkilerinde Kadın Mücadelesi

Yazılı tarihte marjinal gruplar olarak tanımlanan kadınlar, her şeye rağmen merkezi önemdeki toplumsal varlıklarını sürdürmeyi başarmışlardır. Araştırmanın bu kısmında "Yönetim ve iktidar ilişkilerinde kadınlar yazılı tarihteki görünmezlikleri ile nasıl mücadele etmişlerdir?" ve "Kadın tarihi nasıl ortaya çıkmıştır ve yapılan çalışmalar nelerdir?" soruları yanıtlanmaya çalışılmıştır. Kadınların yazılı tarihteki görünmezliklerine rağmen yönetim ve iktidarda güce ortak olmada kullandıkları yöntem olarak patriyarkal pazarlıklar ve diyalektik güç alanı, evreler olarak kadın mücadelesine Annales akımının dolaylı ve feminist hareketlerin doğrudan katkıları sonucu kadın tarihinin nasıl ortaya çıktığı ve yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

Patriyarkal Pazarlıklar ve Diyalektik Güç Alanı

Antik çağlardaki iktidar üstünlüklerini kaybeden kadınların yazılı tarih boyunca kullandıkları en önemli mücadele yöntemleri patriyarkal pazarlıklar (Kandiyoti, 1988) ve diyalektik güç (Lerner, 1986) alanıdır. Annales tarihçilerinin kadın mücadelesine dolaylı yansımaları bulunmaktadır. Belirtilen yöntemlerin ve yansımaların, yönetim ve iktidar ilişkilerinde kadın mücadelesinin başlıca evreleri olduğu ve kadın tarihine giden yolu açtığı söylenebilir.

Kadınların marjinalleştirilmesinin ve tarihten dışlanmasının yol açtığı, gerçekler ve çelişkilerden oluşan bir gerilim mevcuttur. Kadınlar tarih boyunca bu çelişkilerin yarattığı gerilimlerden kurtulmanın yollarını aramışlardır. Mücadelelerinde geliştirdikleri bazı akıl yürütme yöntemleri onların dinamikleri olmuştur. Hayatta kalmak, mevcut düzende güç elde etmek ve söz sahibi olmak için sistemle pazarlık eden akıl yürütme yöntemleri, kadınları tarihsel süreçte ileri bir noktaya taşımıştır. Kadınlar, toplum ve yaşamdaki merkezî konumlarına rağmen, toplumun onlara biçtiği aktif rolleri ile yüzleşmişler, eril sistem ile yaşadıkları deneyimlerde, eril egemenliğinin somut engellerine karşı mücadele vermek adına çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Bu stratejiler, kadınların patriyarkal baskıya karşı yaşamsal güvenliklerini ve koşullarını iyileştirmek uğruna geliştirdikleri etken ve edilgen direnme stratejileridir. Örneğin kadınların açıkça aleyhlerine olan normlara itaat etmeleri, bazen sadece bir hayatta kalma stratejisi olabilmektedir. Kadınlar bu stratejileri kullanarak egemen eril güç ile mücadele etmeye, aktif aktör olmaya ve kendilerine alan açmaya çalışmaktadırlar. Başka bir deyişle kadınlar patriyarkal sistem ile pazarlık ederek ağır ağır sistemi kendi lehlerine dönüştürmektedirler. Deniz Kandiyoti bu pazarlıkları kadınların eril egemen sistemle yaptığı patriyarkal pazarlıklar olarak adlandırmaktadır (Kandiyoti, 1988: 274).

Gerda Lerner ise kadınların tarihsel süreçte yaşadıkları bu deneyimleri ve mücadelelerini "Kadın tarihinin diyalektiği" olarak adlandırmaktadır. Kadınlar içinde buldukları durumun bilincine vardıkça, toplumda bir konum sağlamak ve yaşamlarını devam ettirebilmek uğruna erkek egemen toplumla yeni bir ilişki kuran diyalektik bir güç alanı geliştirmişlerdir. Bu bakımdan kadınlar erkeklerden oldukça farklı deneyimler yaşamışlardır (Lerner, 1986: 5-6).

Gerçekliği, çelişmelerini görmeyi ve aşmayı sağlayan akıl yürütme yöntemi olan diyalektik (TDK, 2019: 683) güç alanı, patriyarkal pazarlıklara benzer bir biçimde eril egemen sistemi dönüştürebilir. Bu oluşumu son otuz yılda genişleyen ve bütünselliğe yönelen tarih biliminde görebilmekteyiz. Son otuz yılda yoksullar, bilinmeyenler, kaybedenler, özellikle kadınlar, tarihçilerin ilgi alanı ve en çok satan kitapların konusu olmuşlardır. Değişen eğilim kısmen kimlik politikalarının yükselişi ile bağlantılıdır (Evans, 2012: 85). Tarihi, bütünselliği temsil eden olayları ve çevresi arasındaki bağları görebilmeli ve kanıtlarıyla yorumlayabilmelidir (Collingwood, 1996: 297).

Annales Akımının Kadın Mücadelesine Dolaylı Katkısı

Kadın tarihinin evrenselliğine yön veren önemli bir başlangıç, 1929 yılından itibaren Annales tarihçileri ile gerçekleşmiştir. Annales akımı ile tarihçiler sıradan insanların günlük deneyimlerinin, yaşamlarının ve kültürel değişimin kayıtlarına önem vermişlerdir. Tarihi geleneksel politika, diplomasi ve savaşların dışına çıkaran Annales akımı, yeni bir tarih yaratmıştır. 1940'lardan bugüne kadar uzanan Annales tarihçileri Marc Bloch, Fernand Braudel, Philippe Ariès ve Roger Chartier, günlük yaşamın tarihini, özel yaşamı ve önceki nesillerin zihinsel özelliklerini incelemişler, duyguların tarihsel araştırmasına öncülük etmişlerdir. 1960'larda

toplumsal tarih, aşağıdan yukarıya yani alt sosyal yapılardan üst sosyal yapılara uzanan bir ivme kazanmıştır. Böylece tarih bilimi siyasi olayların, generallerin ve başkanların yanı sıra, günlük yaşamdaki sıradan erkek ve kadınların, işçi sınıfının, cinsiyetin, ırk sorunlarının, evlilik, aile, barınma, temizlik, seks ve yemek kültürünün tarihini yazmaya yönelmiştir (Plamper, 2010).

Feminist tarihçiler, 1960 ve 1970 yıllarında Annales akımından büyük destek sağlamışlardır. Tarihçiler ailenin rolünü, endüstri- evlilik kalıpları ilişkisini, ekonomik döngülerde azalan gıda üretimi ile ilişkilendirmeye ve geç evliliği, cinsel hayal kırıklıklarını, isteri bunalımlarını ve peygambere özgü dini sözleri ise sosyal isyan ile ilişkilendirmeye yönelmişlerdir. Doğum kontrolü, büyücülük, doğum oranları, ailenin yeniden yapılandırılması, yaşamın maddi şartları, bir çağa ait zihinsel donanım ve duyarlılık bu tarihçiler için önemlidir. Annales tarihçileri, farkında olmasalar da feminist bir doğa ideolojisi ile kadın kavramını kavramsallaştırmayı etkileyen hatta belirleyen bir düşünce yapısına öncülük ederek çağdaş feminist tarih araştırmalarına katkı sağlamışlardır (Stuard, 1981: 143).

Feminizm ile Kadın Tarihine Dönüş

Kadın ve erkek eşitliği için mücadele eden ve bu amaçla kadınların tarihini yazan feminist bir tarih mevcuttur. Bu yaklaşım, kadınlarla ilişkilendirilen olumsuz nitelermeleri silerek, kadın yeteneklerini öne çıkarmayı amaçlamaktadır. Kadınların eğitime dahil olmalarına yönelik tartışmalarda feministler öğrenmenin kadınlığı bozmadığını veya cinsiyetin zihnin işleyişiyle hiçbir ilgisi olmadığını göstermeye çalışmışlardır (Scott, 1996: 9).

Feminist tarihçilerin kadın tarihine yönelik çalışmaları, üzeri örtülmüş bazı gerçekleri aydınlığa kavuşturmuştur. Harold Perkin (1976)'ın, "Social History in Britain" adlı eseriyle gelişen sosyal tarih; tarihi büyük beyaz adamların yaptığı yaklaşımını egemen kılan siyasal tarihe meydan okuyarak, insanın çok boyutlu ve geniş çaptaki toplumsal süreçlerini açıklamıştır. Böylece tarihçiler belgelere daha yakından bakmak zorunda kalmışlar, üstlerindeki pası silerek metinler üzerine yeni düşünme biçimlerini geliştirmişler, birey olarak insanı tarihteki yerine iade etmişlerdir. Toplumu, her türden insan ilişkilerinin oluşturması sebebiyle, değişim süreçlerinin etkilerini değerlendirmek açısından tarihçilerin araştırma konuları arasına işçiler, köylüler, köleler, seçkinler ve farklı toplumsal gruplardan sonra kadınlar da dahil olmuşlardır (Evans, 2012: 251).

Simone de Beauvoir'dan başlayıp günümüze kadar devam eden feminizm hareketlerinde feminist tarih bilimi ihmal edilmiştir. Feminizmin ilk hareketlerinde kadınların geçmişiyle ilgili çalışmalar yetersiz olabilir, ancak 1980'lerden itibaren, kadın tarihi alanında mükemmel akademik çalışmalara rastlanabilmektedir. Antropologlar, edebiyat eleştirmenleri, sosyologlar, siyaset bilimciler ve şairler, çeşitli tarihi çalışmalar yapmalarına rağmen, kadın tarihi çalışmalarının bir parçası haline gelememiştir (Lerner, 1986: 3).

Kadın tarihi için mücadele veren ve feminist akımda yer alan kadınlar sosyolojik yapı, akademik birikim ve eğitimleri ile toplumlarda kabul görmüş kadın

itaatkarlığının ve kadın olma kısıtlarının ötesindedir. Sınırları zorlayan ve tarihin yeniden yazılmasını isteyen bu entelektüel birikime sahip kadınları tarihçiler görmezlikten gelmektedir. Zaten yazılı tarih ile kadın görünmez bir konuma itilmemiştir midir?

Kadınların fiziksel yapıları ve psikolojik mizaçları gereği, erkeklere göre daha zayıf, pasif, duygusal, çocuklarla ilgili, az üretken, az mantıklı ve duygusal olduklarını iddia eden patriyarkal yönetim anlayışına karşı olan feminizm hareketleri tutarlı kadın kimliğini ortaya çıkaran önemli bilimsel çalışmalar yapmıştır (Scott, 1996: 11). Feminist bakış açısında yönetim toplumsal cinsiyet rollerini belirler ve gücü tüm paydaşlar ile paylaşır; feminist etik, hiyerarşik olmayan ilkeleri savunur, çeşitliliği kucaklar ve toplumun belirli kesimlerinin güçsüzlüğünü giderir; feminist kültür, ilişkiler kurmaya ve geliştirmeye odaklanır (Grosser, 2009; Knights ve Tullberg, 2012; Morton ve Lindquist, 1997; Roberts, 2012).

Feminizm ile belirlenen tutarlı kadın kimliği yönetim ve iktidar ilişkilerine yön vermiştir. Kadınlar çalışma yaşamında önce cam tavanı delmiş sonra cam uçurumu aşarak kadının yönetsel etkinliğini kanıtlamışlardır. Toplumlarda ve yönetim anlayışlarında yükselen hem erkek hem de kadın yöneticilerin benimsediği kadınsı değerler, bu dönüşümün sonuçlarıdır. Kadınsı değerlerin yönetimde daha önemli olduğunu savunan günümüzdeki feminizm hareketleri, üst yönetimin hâkim olduğu otoriter hiyerarşinin, gruplar ve takım üyelerinin gelişmesini sınırladığını savunmaktadır (Rizzo ve Mendez, 1990: 51). Kadını hiyerarşik yapıda dezavantajlı konumlara yerleştirerek kaynaklara, fırsatlara ve güç pozisyonlarına daha az erişmelerine sebep olan sosyal yapıya karşı olan sosyalist feministler, cinsiyet kalıplarına yönelik tüm uygulamalara son verilmesi; eşitlik ilkesine dayanan cinsiyetsiz yönetim ve organizasyon yapılarının inşa edilmesi için mücadele etmektedirler (Calás ve Smircich, 1996; Lorber, 1986).

Post-modern olarak adlandırılan feminist teori ise kadınların dil, bilgi ve güçte dışlandıklarını belirtmekte; ırk, sosyal sınıf ve cinsiyetçi anlayışın şekillendirdiği örgütsel söylem ve bilgiyi, yönetim ve organizasyon alanındaki uygulamaları eleştirmekte (Holvino, 2010: 259) ve eşitlik çağrısı yapmaktadır. Feminizm hareketlerinin savundukları değerler üzerinde kazandıkları başarılar, gelecekte toplum ve örgüt değerlerinde daha eşitlikçi, katılımcı, özgürlük, sevgi, barış, huzur ve demokrasinin hâkim olduğu bir yapının sağlanabileceği inancını güçlendirmektedir. Günümüzde insanlık, erkek egemenliğindeki patriyarkal düzenden uzaklaşarak adil, işbirlikçi, uzlaştırıcı, özünde kadınsı değerleri barındıran, katılımcı, eşitlikçi, özgür, demokratik, bütünleştirici ve etik ilkeleri benimseyen yönetim yapılarına özlem duymaktadır (Gerzema ve D'Antonio, 2013).

Feminizm akımı kadın tarihine yön verirken kadının geleceği şekillendirmesinin önünü açmaktadır. Bu şekilde yönetim ve iktidar ilişkilerinde öne çıkan kadın kimliği ise tarihçileri kadın tarihinin yeniden yazılması konusunda zorlamaktadır.

Kadın Tarihine Yönelik Çalışmalar

Kadın tarihi, kadının özgürleşmesi için vazgeçilmez ve gereklidir, kadınlara yönelik tarihin yazılması ile toplumdaki kadına bakış açısında, kadınların hayatında ve bilincinde derin değişimler gerçekleşebilir. Patriyarkal yapının kadınları sınırlandıran ve kısıtlayan rollerine karşı çıkmak, kadın tarihinin yazılmasında gerginlik yaratmıştır. Bu gerginliğin bir tarafında kadınlara özgü niteliklerin ne olduğu tartışması, diğer tarafında tarihselleştirme yaklaşımı, kadınlar arasındaki ve hatta "kadın" kavramı içindeki farklılıklar bulunmaktadır (Scott, 1996: 1-4).

Kadın tarihi çalışmalarında yüzyıllar boyunca, kadının statüsünü yükseltme çalışmalarında geçmişteki sanatçılar, yazarlar, politikacılar, din temsilcileri, bilim insanları, eğitimciler incelenerek örnek figürler seçilmiş, kadınları yetersiz gören varsayımlar, yasal kodlar ve hikayeler bir araya getirilmiştir. 1750 ile 1950 tarihleri arasında, erkek ve kadın yazarlar binlerce kadının tarihini yazmıştır. Bu dönemde yazılanlar erdemli ve ulusal kadın kahramanlara, hareketli dönemlerin önemli kadınlarına, kadın tarihinin kültürel ve sosyal yönlerine odaklanmıştır. 19. yüzyılın sonlarında, Afrika kökenli Amerikalı kadınlar, geçmişlerini yansıtan ölümsüz figürlerin biyografilerini yazarak kadın tarihi çalışmalarına katılmışlardır (Hine, 1994).

Dil, söz ve yazı ile aktarılan bilgi, aynı zamanda güçtür, dünya hakkındaki anlayışımızı belirler. Bilginin iktidarla ilişkisi ve dilin gücü, tarih boyunca hem eril iktidarın önünü açmış hem de kadınları dışlama yöntemi olmuştur. Bu ilişki ve güç aynı zamanda feminist akademisyenlere ilham kaynağı olmuş ve çeşitli disiplinlerdeki yapılandırma faaliyetlerini cazip hale getirmiştir. Fransız felsefeci Michel Foucault, gücün her yerden geldiği görüşündedir. Bu görüş, kadın düşmanlığının ve kadınların hayatlarını sınırlandıran güçlerin moda dergilerinde, masalarda ve sosyal ortamda anlatılan şakalarda, iş ayrımcılığında, aile içi şiddette ve benzeri birçok yerde bulunabileceğine dair feminist kabul ile uyuşmaktadır. Toplumsal cinsiyet tarihçileri bu nedenle dilbilimindeki dönüşümün önde gelen temsilcileri olmuşlar ve kadın, erkek, beden ve cinsel eylemlerin farklı söylemlerini analiz etmişlerdir. Böylece erkek merkezli tarihsel çerçeve, 1970'lerin kadın tarihi hareketi tarafından sorgulanmıştır. Bu sorgulama bir alan olarak kadın tarihinin yayılmasına ve tarihçilerin düşünce ve uygulamalarında kesin bir dönüşüme yol açmıştır (Wiesner-Hanks, 2011: 6-7).

Aşağıda bu dönüşüm ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir:

- Kadın tarihi hareketinde farklı alanlardaki akademisyen girişimlerinin ortak boyutu kadınları bir araştırmacının odağı, hikâyenin konusu, tarihsel anlatının temsilcisi yapmaktır. Tarihsel anlatılar Fransız Devrimi, I. ve II. Dünya Savaşları gibi siyasi olayları; sosyalizm, feminizm ve kadınların oy hakkı gibi siyasi hareketleri; sanayileşme, kapitalizm, modernleşme, kentleşme ve ulus devletlerin inşası gibi büyük ölçekli toplumsal değişim süreçlerinin işleyişini veya ortaya çıkışlarının analitik dökümlerini içermektedir. 1970'lerin başlarında kadın tarihi

hareketleri ile, tarihten saklananlar, görünür olmak gibi kadınları özne yapan ifadeler öne çıkmıştır (Scott, 1999: 17).

- Akademik kurumlarda ve mesleklerde kadınların erkeklerle eşit konuma gelmesi için kadın çalışmaları örgütlenmiştir. Uzmanlıkta ve akademik alanlarda, kadınların ihmal edilmesine meydan okuyan ve müfredata kadın odaklı dersleri yerleştirmeye çabalayan çalışmalar yapılmıştır. Bu çabalar her alanda kadınların önünü açan gelişmeleri tetiklemiştir (Lerner, 2009: 5-6).

- 1970'ler, kadın tarihçilerin farklılığı vurguladığı ve kadın/erkek koşullarını eşitlemeyi hedefleyen yeni stratejik yaklaşımlar getirmiştir. Kadınların çıkarlarına dikkat çekmek, kadın gruplarının düzenlenmesi, kadın dergilerinin yayınlanması ve bir kadın tarihinin yazılması, kadın erkek farkını istemeden de olsa doğrulama riskini taşımaktadır (Scott, 1999: 193).

- Kadın tarihinin gelişmesi ile yazılı tarih erkeklerin tarihi olarak değil, erkeklerin tarihteki deneyimleri olarak görülmeye başlanmış; gey ve lezbiyen çalışmaları bazı akademisyenleri heteroseksüelliğin tarihsel inşasını keşfetmeye yönlendirmiştir. Birçok tarihçi için heteroseksüelliğin inşa edilmiş doğasını tanımak, tarihin çoğunun aslında erkeklerin tarihi olduğunu kabul etmek kadar zor olmuştur. Feminizm, gey ve lezbiyen çalışmalarındaki sorunlar, 1976'da konuyu antik çağlardan itibaren ele alan Michel Foucault (2015)'nin "Cinselliğin Tarihi" çalışmasındaki fikirleri ile derinden şekillenmiştir (Wiesner-Hanks, 2011: 197).

Kadınlarla ilgili kaynaklar dağınık ve arşivlerde tanımlanmamış haldedir, kadınlar kocalarının soy isimleri altında toplanmışlar ve genellikle yeterince temsil edilmemişlerdir. Bu nedenle kadın tarihçiler araştırmaları için yeni yaklaşımlar bulmak zorunda kalmışlar ve kadınların geçmişiyle ilgili verileri bulmak için disiplinler arası yaklaşımlardan faydalanmışlardır. Kadın tarihi, sosyal, ekonomik ve demografik boyutlarda tarihsel araçları başarılı olarak kullanmış, özellikle antropoloji ve psikoloji, kadınların yaşadığı koşulları yorumlayan kavramsal çerçeveler oluşturmuştur. Kadınların günlükleri, anıları, aile yazışmaları, kurguları ve şiirleri gibi kalıcı kaynaklar, yalnızca kadınların gerçek yaşamları hakkında değil, aynı zamanda kadınların yaşamlarını tanımlayan ve kısıtlayan toplumsal kısıtlamalar ve cinsiyet rolü tanımları hakkında bilgi vermektedir. Kilise kayıtları, dini tarikatlar ve kiliseye bağlı gruplar kadınların maneviyata, dine ve refaha yönelik görüşleri hakkında zengin kaynaklar sağlamıştır. Dini dönüşümlerle ilgili tanıklıklar, kadınların yaşam öyküleri için değerli bir kaynak olmuştur. Zaten bu kaynakların çoğu, erkeklerin yaşam öykülerini anlatmak için kullanılmaktadır. Ancak kadın tarihinin yorumları farklılık göstermektedir (Wiesner-Hanks, 2011).

Kadın tarihi geliştikçe, ortaya koyduğu çıkarımlar tarihsel araştırma ve analizi bütün olarak zenginleştirmiştir. Konuya ilişkin en başarılı beş çıkarım aşağıda belirtilmiştir (Lerner, 2009: 166-168):

1. Kadın tarihçiler, örgütlenmemiş kaynaklarda kadınlarla ilgili belgeleri bulmak ve erişilebilir kılmak için çeşitli yöntemlerle yeni ve alışılmadık kaynakları araştırmışlardır. Bu araştırmalar, diğer tarihçilerin şimdiye kadar ihmal edilmiş ve

üzeri örtülmüş konularla ilgilenmesini sağlamıştır. Çeşitli etnik kökenlerin gelişme alanlarıyla ilgilenen tarihçiler, gey ve lezbiyen tarihi, yahudi kadın tarihi, disiplinler arası araştırmalar, sözel tarih ve editöre mektuplar gibi gazetecilik kaynaklarını giderek daha fazla kullanmışlardır.

2. Kadın tarihini dönemlere ayırmak, büyük bir sorun olmuştur. Dünya tarihinde savaşlar ve devrimler gibi büyük olayların, kadın ve erkek hayatlarını farklı etkilediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, erkeklerin yaşam koşullarında keskin değişiklikler yaratan ekonomik, kültürel ve teknolojik değişiklikler kadınlarda benzeri değişiklikler yaratmamış, kadınların yaşam koşulları, zaman geçse de devamlılığını korumuştur. Örneğin, Endüstri Devrimi az sayıda kadın işçiye istihdam sağlarken, kadın işçiler dahil tüm kadınlar ev işi ve çocuk yetiştirmeye devam etmişlerdir. Çalışan evli kadınların ve annelerin evde üstlendikleri sorumluluk, yüz elli yılı aşkın süredir dünyanın her yerinde devam etmektedir. Endüstri Devriminin öncüsü batı ülkelerinde ve 21. yüzyılda küreselleşmenin etkisi altındaki gelişmekte olan ülkelerde bu devamlılık görülmektedir. Benzer şekilde, kadınların nerede yaşadıklarına bakılmaksızın yalnızca cinsiyet tanımlı bir işgücü piyasası mevcuttur. ABD’de 19. yüzyıl boyunca, çalışan kadınların çoğu için sadece iki meslek geçerli olmuştur: ev işi ve seks işçiliği. Aynı örüntü, günümüzün gelişmekte olan ülkelerinde de mevcuttur, bu ülkelerde sömürülen endüstriyel işçilik ve seks işçiliği çoğu kadının çalıştığı işlerdir. Küreselleşme başka bir yenilik daha eklemiştir: ailelerini, çocuklarını ve anavatanlarını terk eden ve yabancı ülkelerde standartların altında ücretlerle, genellikle acınacak koşullarda çalışan ve çoğunluğu kadın olan göçmen ev işçileri. Son araştırmalar, kadınların eğitime erişiminin, güvenli doğum kontrolünün, anne ve bebek ölüm oranlarını düşüren tıp reformlarının, savaşlardan ve devrimlerden daha önemli tarihi dönüm noktaları olduğunu göstermektedir.

3. Kadın tarihi, toplumsal cinsiyet yapısını ortaya çıkararak, diğer kategorilerin toplumsal yapısını göstermenin yolunu açmıştır. Afrika kökenli Amerikalı bilim insanları, toplumsal ırk yapılarını uzun zaman öncesinden ortaya çıkarmışlardır. Etnik kökenin istikrarsızlaştırılmış bir doğal kavram olduğu ve toplumsal olarak inşa edildiği ortaya çıkmıştır. Biyolojik cinsellik sorgulanarak lezbiyen, gey ve transseksüel tarihi, akademik uzmanlık alanları olmuştur.

4. 1980’lerde Afrika kökenli Amerikalı kadın tarihçilerin meydan okumalarıyla teşvik edilen kadın tarihi, önce çift ırklı ve sonra çok ırklı bir bakış açısı açmıştır. Kadınlar arasındaki “farklılıklar” tartışması, kaçınılmaz olarak, insanları birbirinden ayıran kategorik sınıfların sosyal olarak inşa edildiğini ve bu sosyal kimliklerin elitleri iktidarda tutmanın bir yolu olduğunu ortaya koymuştur. Eleştirel araştırmaların bir başka uzantısı, toplumların, kriz zamanlarında zulüm için günah keçisi haline gelen ve böylelikle gerçekten sorumlu olanları kamu denetiminden koruyan sapkın dış gruplar yaratma geleneğine odaklanmıştır. Bazı akademisyenler çalışmalarında ırk, cinsiyet, sınıf, etnik köken ve cinsellik kategorilerinin karşılıklı bağlantılarını ve bağımlılıklarını ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalar yapmışlardır. Devam eden çalışmalar oldukça umut vericidir. Bu çalışmaların devamında,

toplumların gerçekte nasıl işlediğinin, gücün nasıl inşa edildiğinin ve sürdürüldüğünün açıklanması beklenmektedir. Toplumların diğer yarısını oluşturan kadın nüfusunun nasıl ikincil konuma itilerek sürdürüldüğünü gösteren büyük resmin ortaya konması ile reformlar ve sosyal değişimler hızlanabilir ve etkin hale gelebilir.

5. Kadın tarihinin bir başka başarısı, insan ilişkilerinde kamusal ve özel alan arasındaki ayrımların silinmesi veya en azından bulanıklaştırılmasıdır. Patriyarkal cinsiyet tanımları kadınları özel alana, erkekleri kamusal alana konumlandığından, tarihte kadınların etkin rollerinin çoğu gizlenmiştir. Kadının rolüne odaklanan tarih araştırması, iktidarın kullanılmasında etki faktörüne dikkat çekerek cinsiyetçiliği sorgulamıştır. Dilekçe kampanyaları, kamuoyunda değişim yaratan görünmez etkiler, reformcu örgütlerin siyasi söylem üzerindeki etkileri ve benzeri birçok tema araştırma ve analiz konusu olmuştur. Kadın tarihinin derin bilgisinin sağladığı değişen görüş açısı, hukuk, diplomasi ve emekçi tarihi gibi alanları derinden etkilemiş, biyografi yazımını değiştirmiştir. 1980'lere kadar yazılan ve kamusal alandaki figürlerin özel hayatlarının kamusal yaşamları üzerinde sanki hiçbir etkisi yokmuş gibi gösterilen biyografiler bugün oldukça nadirdir. Yeni biyografiler, kamusal alan ile özel alan arasındaki bağlantıları incelemekte, geleneksel tarihin dışında daha karmaşık, ancak daha gerçekçi tanımlar yapmakta ve gelecekte, bütüncül bir tarihe giden yolu işaret etmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolünün dışındaki kadın tarihini, yazılı tarih kapsamına alma çabaları devam etmektedir. Araştırmanın devam eden bölümlerinde "Tarihin yazılmasında kadınların yaşamına ilişkin tüm tarihsel gerçeklere yer verilse idi, nasıl bir yönetim ve dünya tarihi ortaya çıkardı?" sorusunun yanıtları üzerinde durulmuştur. Öncelikle tarihin yazılmasında kadınların yaşamına ilişkin tüm tarihsel gerçekler maddeler halinde açıklanmıştır.

Tarihin Yazılmasında Kadınların Yaşamına İlişkin Tüm Tarihsel Gerçekler

Kadın tarihi ile ilgili olmakla birlikte insanlığın yazılı tarihinde belirtilmeyen ve tüm toplumların yazılı tarihinde yer alması beklenen kadın yaşamının tarihsel bazı gerçeklerine aşağıda kısaca değinilmiştir. Kadını yönetimden dışlayarak görünmez konuma iten bu tarihsel gerçekler, yönetimde iktidar ve güç ilişkilerinin paylaşılması ve eşitlikçi bir tarihin yazılması bakımından önemli toplumsal mesajlar taşıyabilir:

- Nem ve yaşam ile hayat veren tanrıça arasındaki bağlantı, derin bir evrensel bilimselliğe sahiptir. İnsan yaşamını başlatan kadın rahminin sulu alemidir, yani tanrıça tüm insan, bitki ve hayvan yaşamının kaynağı ve sebebidir. Göl, nehir, memba, kuyu ve yağmur bulutları gibi tüm su kaynaklarını yöneten tanrıçadır (Gimbutas, 2007: 39-40). Biyolojik tasarımı yapan, canlı organizmaları ve insanı tasarlayan Tabiat Ana'nın tasarım kararlarıdır. Evrenin pek çok harika tasarımının nasıl gerçekleştiğini Darwin'in tehlikeli olarak yorumlanan hayat ağacı teorisi açıklamaktadır. Evrensel harikaların hepsini var eden temel, sadece tek bir ağaç olarak hayat ağacıdır ve evrensel tasarım harikaları hayat ağacının meyveleridir,

her birini üreten süreçler temelde aynıdır. Tabiat Ana tarafından sergilenen deha, görünmeyen ve tanımlanamayan küçüklükte, anlamsız ancak daha iyiyi tanımlayabilen mikro dehalara ayrılabilir (Dennett, 1995: 503-511).

- James Frazer (2004), Leonard Cottrell (1958), Margaret Mead (1975) ve diğer insan bilimi araştırmacıları, kadının doğurganlık gizeminin anlaşılmasından ve cinsel ilişkiyle doğum arasında bir ilinti kurulmasından çok önce insanın ilk gelişme süreçlerinde, kadının hayat veren kutsal bir varlık olarak saygınlık gördüğünü saptamışlardır. Sadece kadın, kendi benzerini yaratabilmektedir ve erkeğin bu süreçteki işlevi henüz bilinmemektedir. Sir James Frazer, başlangıçta kadınların toplumsal konumu yüksek olduğu için, kadın tanrıların ulu ve saygın görüldüğünü belirtmektedir. Frazer (2004) kadınların toplumsal ve siyasal açıdan erkeklerden üstün olduğuna inanılan ve tanrıçaların, tanrılardan üstün tutulduğu klan toplumlar üzerinde araştırmalar yapmıştır.

- İnsanlık gelişiminin tarih öncesi ve ilk tarih dönemlerinde, insanların yüce yaratıcılarını kadın biçiminde tasarlayıp saygı gösterdiği dinler bulunmaktadır. Büyük Tanrıça'ya veya Tanrısal Ana'ya M.Ö. 25.000 yıllarından başlayıp M.S. 500 dolaylarında son Tanrıça tapınaklarının kapanışına kadar tapınılmıştır. Zamanın başlangıcında yer aldığına inanmamız istenen Kutsal Kitap aslında yazılı tarihin başladığı dönemlerde ortaya çıkmıştır. Kutsal Kitap konusunda arkeolojik, mitolojik ve tarihsel kanıtların hepsi, dişil dinlerin doğal bir biçimde silinip gitmediğini, bunların eril tanrıları üstün tutan daha yeni dinlerin savunucuları tarafından yüzyıllar boyunca uygulanan sürekli baskı ve eziyetin kurbanı olduğunu açığa çıkartmaktadır. Âdem ile Havva'nın yaratılış söylencesiyle Cennet'in yitirilişi masalı işte bu yeni dinlerden kaynaklanmıştır (Stone, 2000: 16).

- Özel mülkiyetin oluşması öncesindeki toplumlarda kadının yönetimdeki konumu ve yeri, toplumsal yapının nasıl değiştiği ve özel mülkiyetin nasıl oluştuğu, erkeklerin cinsellik ve üreme gücü olan kadınlara el koyması, sınıflı toplumların ortaya çıkışı açıklanmalı ve yazılı tarihte yer almalıdır. Kadının metalaşması aslında özel mülkiyetin temelinde yatmaktadır. Bu toplumsal dönüşümleri açıklayan çeşitli araştırmalar mevcuttur (Todd, 1976; Barstow, 1978; Mellaart, 1967; Engels, 1978).

- İlk devletler ataerkil biçimde örgütlenmiştir; dolayısıyla, başlangıcından bu yana, devlet, ataerkil ailenin sürdürülmesinde temel çıkara sahiptir. Erkekler, önce kadınlar sonra da diğer insanlar üzerinde egemenlik kurma yolu ile egemenliği ve hiyerarşiyi kurumsallaştırmışlardır. Kadınların köleleştirilmesi yolu ile kölelik kurumsallaştırılmıştır. Kadının cinsel itaati, ilk yazılı kanunlar ile yasal statü kazanmış ve devlet eliyle uygulanmıştır. Bu uygulama ile patriyarkal yönetim gücünü temsil eden devlet düzeninde kadınların iş birliğini güvence altına alan çeşitli yol ve yöntemler bulunmaktadır. Bu yol ve yöntemlerin en önde gelenleri kadınlara güç uygulanması ve ailenin reisi olan erkeğe ekonomik yönden bağımlı kılınması, üst sınıfların uyumlu ve bağımlı kadınlarına bahşedilen sınıf ayrıcalıkları olması, yapay bir yolla kadınların saygın ve saygın olmayan gruplara ayrılmasıdır. Erkek egemen toplumlarda toplumsal statü ve sınıfı, üretim araçlarının mülkiyeti

belirlemektedir. Üretim araçlarına sahip olanlar, sahip olmayanlara hükmedebilmektedir. Kadınların toplumsal statü ve sınıflarını ise bir erkeğe olan cinsel bağları belirlemekte ve ait oldukları sınıfa göre maddi kaynaklara erişebilmektedirler (Engels, 1978).

• Kadınların "saygın" yani bir erkeğe bağlı ve "saygın olmayan" yani bir erkeğe bağlı olmayan veya bağımsızlık konumu, kadınların örtünmesine ilişkin kanunlar ile kurumsallaşmıştır. Başını örtme veya örtünme inancı, Sümerlere kadar uzanmaktadır. Sümerler döneminde tapınaklarda Tanrı namına seks yapan rahibeler genel kadın statüsünde kutsal sayılmakta ve diğer kadınlardan ayrı tutularak başları örtülmektedir. Morgan (1969: 292) ve Engels (1978: 64), grup halinde gerçekleşen evlilik dışı ilişkilerin zamanla fuhuş olarak adlandırıldığını, başlangıçta kadınların tapınaklarda topluma hizmet için kurdukları ve din bakımından kutsal bir görev olarak kabul edilen cinsel ilişkilerin, sonraları tapınak rahipleri tarafından tapınak hazinesi için tahsil edilen para karşılığı yapıldığını belirtmektedir. Kadın vücudunun para karşılığı satılması, tapınak fahişelerini ortaya çıkarmış, kutsal kadın varlığının kutsal sayılan organının, kutsal mekânda, çıkarlar uğruna pazarlanması sonucunda kadın kutsallığı ortadan kaldırılmıştır. Asurlular döneminde kral, evli ve dul kadınların örtünmesini yasallaştırmış, kızlar ve cariyelerin örtünmesini yasaklamıştır. Böylece meşru seks yapan evli ve dul kadınlar, tapınak fahişeleri aynı düzeyde görülmüştür. Sümerler ile başlayan örtünme geleneği, Tek Tanrılı dinlere, Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık dinlerine geçmiştir (Çığ, 2007: 15).

Kadınlar, cinsel ve ekonomik bakımdan erkeklere tabi olmalarının çok sonrasında, rahibeler, peygamberler, kahinler ve şifacılar olarak insanlar ve tanrılar arasında arabuluculuk rolü ile aktif ve saygın konumlarını devam ettirmişlerdir. Bu süreçte yaşamlarının çoğu dönemlerinde doğaüstü kadın gücüne, özellikle hayat verme gücü olan güçlü tanrıçaya toplumda hem erkekler hem de kadınlar tapmaya devam etmişlerdir (Stone, 2000; Jacobsen, 1943; Gimbutas, 2007; Sanday, 1981).

• Güçlü tanrıçaların egemen bir erkek tanrı ile değiştirilmesi, Hindistan ve Akdeniz arasındaki güneybatı Asya ülkelerinde ve Orta Doğu toplumlarında güçlü ve emperyalist bir krallığın kurulmasından sonra gerçekleşmiştir. Bu değişim, tanrıçaların doğurganlık işlevinin dönüştürülmesidir. Dönüşüm, erkek tanrının veya tanrı-kralın tanrıça veya rahibesi ile sembolik veya gerçek çiftleşmesi yolu ile gerçekleşmiştir. Son olarak, cinsellik ya da erotizm ve üretkenlik, her işlev için ayrı tanrıçaların ortaya çıkmasıyla bölünmüş ve ana tanrıça, baş erkek tanrının karısına veya eşine dönüşmüştür. İbrani toplumunda tek tanrının ortaya çıkışı, çeşitli doğurganlık tanrıçalarının yaygın kültürlerine saldırının nedeni olmuştur. Yaratılış Kitabının yazımı ile yaratıcılık ve üretkenlik, her şeye gücü yeten tek tanrıya atfedilmiştir. Her şeye gücü yeten bu tek tanrı "Lord" ve "Kral" kitabelerinde erkek tanrı olarak gösterilmiş ve doğurganlık amacı dışında kadın cinselliği günah ve şeytan ile ilişkilendirilmiştir (Sanday, 1981; Gimbutas, 2007).

• Toplumlardaki kimlikleri ve hakları belirleyen sözleşme topluluklarının kurulmasında, tanrı ile insanlık arasındaki temel sembolizm ve fiili sözleşme, kadınların ikincil konumlarını ve onların doğaüstü sözleşmeden ve dünyevi sözleşme topluluğundan dışlanmalarını temel almıştır. Sözleşmelere dayanan toplumlar ile kadınların tanrıya ve kutsallığa erişmelerini sağlayan tek işlev, annelik olmuştur (Pritchard, 2016; Horowitz, 1979).

• Hayat veren ve yaşamın merkezi Büyük Tanrıça veya Tanrısal Ana (Stone, 2000: 16) ile ilişkili kadınları, eril semboller ile değersiz gösteren uygulamalar (Badinter, 1991: 73) batı medeniyetinin kurucu metaforlarından biri haline gelmiştir. Diğer kurucu metaforu, kadınları erkeklerden tamamen farklı ve evrimsel gelişimi tamamlanmamış hasarlı insan tipi olarak tanımlayan Aristoteles felsefesi inşa etmiştir (Horowitz, 1979). Batı medeniyetinin sembol sistemlerinin temelleri üzerine inşa edilen bu iki metaforik yapının yaratılmasıyla, kadının bağımlı kılınması doğal görülmeye başlanmış ve kadın görünmez hale gelmiştir. Ataerkilliği bir gerçeklik ve bir ideoloji olarak kuran bu sağlam yapı sayesinde kadınlar yazılı tarihten dışlanmışlar ve kendi tarihlerini yazamamışlardır (Keller, 1985).

15. yüzyıldan itibaren Avrupa'da başlayan Rönesans hareketleri, batılı beyaz adamları tarihin merkezine koymuş, 18. yüzyılda aydınlanma döneminin zeminini hazırlamıştır. Aydınlanma ve devamındaki 1789 Fransız devrimi, bireylerin soyut haklarını savunmuş ve orta sınıfın siyasi iktidara erişmesine izin vermiştir. Bilişim çağı ile gelinen aşamada insan neslinin yarısını oluşturan kadınların, ana tanrıçanın veya tabiat ananın her zamanda ve her yerde var olduğunu anlama ve anlatma sırası gelmiştir. Stone, antik çağları kadın tanrılar dönemi olarak açıklarken, tapılan bu kadın tanrılara yazılı tarihte çok az yer verildiğini; evrenin yaratıcısı, icatçı ve donatan özelliklerinin neredeyse yok sayıldığını belirtmektedir (2000: 19-24).

Bu bölümde kadınların yaşamına ilişkin tüm tarihsel gerçekler açıklanmaya çalışılmıştır. Kadınların yaşamına ilişkin tüm tarihsel gerçeklere yer veren bir yönetim ve dünya tarihinin nasıl şekilleneceğine yönelik bilgiler ise izleyen bölümde değerlendirilmiştir.

Kadını Toplumun ve Tarihin Merkezine Yerleştirmek

Kadını toplumun merkezine yerleştirmenin anlamı, kadınların toplumda marjinal olmaması veya türdeş toplumsal bir kümenin içine girmemesi, toplumsal kümenin en ucunda yer alan, aykırı bir kimlik taşımamasıdır (Scott, 1999: 197). Bu tür bir uygulama, patriyarkal yapının sonlanması ve cinsiyetsiz bir toplum anlayışına geçiş ile mümkündür. Kadını tarihin merkezine yerleştirmenin anlamı ise kadınların yaşamına ilişkin tüm tarihsel gerçeklerin yazılı tarihe kaydedilmesi, yazılı tarihin tarafsız ve insan odaklı değerlendirilmesi ve eşitlikçi bir tarihin yazılması olarak yorumlanabilir.

Lerner, toplumsal bilincin değişmesini, eril egemen patriyarkal yapıyı toplumsal bellekten silmeyi ve kadını toplumsal belleğin merkezine yerleştirmeyi önermekte, ancak kadınların sergilediği dişil değerlerin, merkezîyetçi yönetime aykırı olduğunu, kadınların merkeze taşınırlarken sistemi dönüştürdüklerini

belirtmektedir (1986: 228). Bu dönüşümle kadınlar eşitlikçi, adil, evrensel kardeşlik, sevgi, barış ve katılımcılık özelliklerini içeren bir yapıya geçiş yaparlar. Bu özellikler tıpkı patriyarkal toplumlarda görüldüğü üzere günümüzün kadın liderlerinin yansıttığı ve çağdaş olarak tanımlanan doğal kadınınsı değerleridir (West, 2012; Arnold ve Loughlin 2013; Peterson, 2018; Akbaş, 2020).

Tarihte yapay yolla inşa edilen patriyarkal yönetim sistemi zaman ilerledikçe erkeklerin ve kadınların beklentilerini karşılamaktan uzaklaşmakta; hiyerarşi, askeri vesayet ve ırkçılığa dayanan düşünce örüntüsü ile yeryüzündeki yaşamı tehdit etmektedir. Günümüz toplumlarında azınlık olarak tanımlanan gruplar ve kadın haklarını savunan feministler eşitlik ve demokrasi taleplerini çeşitli ortamlarda gündeme getirmektedirler. Üretim ve gelirler, toplumun tüm bireylerine eşit fayda sağlamamakta, toplumlar büyük paya sahip olan mutlu azınlıkların hakimiyeti altında yönetilmekte; açgözlülük, hırs ve öfkeden beslenen kaynak mücadeleleri savaş, yokluk, ıstırap ve ölümlere yol açmaktadır. Eril hakimiyetin baskın olduğu, kadınların çok az yer aldığı yönetim yapıları, haksız kazanca dayanan büyük servetler, toplumsal statü, güç ve iktidar savaşları insanlığın ve evrenin felaketini hazırlama potansiyelindedir (Mackey ve Sisodia, 2013). İnsanlar, gelenekselleşmiş ve erkeklere özgü kontrol, rekabet, saldırganlık, ayrımcı düşünce kodlarının sorunları katladığını, savaşların, gelir eşitsizliğinin, adaletsizliğin, pervasızlığın ve skandalların sürdürülebilir bir yaşamı tehdit ettiğini düşünmektedirler (Gerzema ve D'Antonio, 2013).

Yapılan açıklamalar dikkate alındığında kadını toplumun merkezine yerleştirmek için önce patriyarkal yapıyı ortadan kaldırmak, sonra kadını dünyayı ve yaşam döngüsünü belirleyen ana etmen olarak toplumsal belleğe geçirmek gerektiği sonucuna varılabilir.

Patriyarkal yapının feministler tarafından eleştirilmesi, bütünü parçasından ayırt edebilecek bir gerçeklik analizinin zemini olarak kadınınsı vizyonu ayakta tutmakta, kadınlarda feminist bilinç yaratan kadın tarihi ise gövdeyi oluşturmaktadır. Feminist dünya görüşü, tüm kadınların ve erkeklerin zihinlerini patriyarkal düşünce ve uygulamalardan soyutlamasını ve egemenlik ve hiyerarşiden arınmış insan odaklı bir dünya düzenini sağlayacaktır (Lerner, 1986: 229). Eğer tarih bu şekilde insan odaklı bir dünya düzenini benimsemiş bireyler tarafından yazılıysaydı:

Kadınlar erkeklerle eşit türler olarak tarihte yer alabilirlerdi;

Ayrımcılıktan uzak, eşitlikçi, adil olan, egemenlikten ve hiyerarşiden arınmış insan odaklı bir dünya düzeni, bir yönetim ve dünya tarihi ortaya çıkabilirdi;

Evrensel kardeşlik, sevgi, barış ve katılımcılık içeren bir yapı kendiliğinden oluşabilirdi;

Sürdürülebilir, mutlu ve özgür bir dünyanın kapıları kendiliğinden açılabilirdi yorumları yapılabilir.

Konuya ilişkin güzel bir örnek, geçtiğimiz günlerde “2020 Cundill History Prize” 75 bin dolar tutarındaki tarih ödülünü kazanan A.B.D. Rutgers Üniversitesi profesörü Camilla Townsend’dır. Townsend (2019), Aztek tarihi üzerinde onların eski dili (Nahuatl) ile yazılmış belgelerden ve bire bir görüşmelerden yola çıkarak “Fifth Sun: A New History of Aztecs” adlı kitabını kaleme almıştır. Townsend, bu zamana kadar Aztek tarihiyle ilgili olarak yazılanların dışında yeni bir tarih yazmıştır; İspanyol kaynaklarında zalim ve vahşi olarak tanımlanan Azteklerin aslında son derece medeni, sanatkar ruhlu insanlar olduğunu ortaya koymuştur. Azteklerde kadının erkekle eşit söz hakkı olması, iş yeri olması, öyküler anlatma ve şiirler söylemede katılımcı olması gibi hususlar bugüne kadar yazılı tarihte hiç vurgulanmamıştır. Aztek kültüründe hem kadın hem erkek önemlidir, mutlu bir dünya için ikisine de gerek vardır ve onların barış içinde birlikte var olması, gelecek için merkezi bir önem taşımaktadır (www.mprnews.org). Bu örnekte Townsend, Azteklerin gerçek tarihini konu alan eseriyle, aslında tarih yazmıştır¹; yani tarihe şimdiye kadar bilinenlerin ötesinde önemli bir not düşmüştür.

Araştırmada yanıt aranan “kadınların yetenekleri ve yönetim becerileri objektif olarak değerlendirilmiş olsaydı, karşımıza kadının görünürlüğü açısından nasıl bir yazılı tarih çıkardı?” genel sorgusunda ise şu sonuçlara varılabilir:

- Bu sorgulama, tamamen yeni bir yol tasarımıdır. Erkeklerin ve kadınların faaliyetlerinin eşit önemde olduğu ve buna uygun bir zeminde erkeklerin biyografileri kadar kadınların biyografilerinin de gündemde olduğu bir yönetim ortamına evrilme sağlanabilecektir.

- Tarihi olayları ve yönetimi sadece erkeklerin şekillendirmediği, kadınların tarihi olaylarda ve yönetimde aktif ve merkezde oldukları ortaya çıkacaktır. Tarihçilerden Collingwood (1996: 270)’un belirttiği gibi tarihçi geçmişi kendi bilişinde canlandırmakta, eleştirmekte, değerlendirmekte ve kendi yargısını oluşturmaktadır ve Carr (2018: 35)’in belirttiği gibi tarih, tarihçinin doğruladığı bir olgular kümesidir. Kabul edilmiş yargılar söz konusudur, tarihsel olguları saptayan ve yorumlayan tarihçinin zihninin öznelliği, tarihi olayların tarafsızlığını ve nesnelliğini önlemektedir (Barracough, 1956: 14). Geçmişteki toplumların işleyişi bütüncül yaklaşımla kavramsallaştırıldığında bazı siyasi ve diplomatik olayların göz ardı edilmesi olasıdır.

- Kadınları kısıtlayan ve erkeklere itaat eden konumda gören normlar ve yasalar, öğrenilmiş bir çaresizliktir ve kadın tarihi çalışmalarında baskı oluşturmaktadır (Wiesner-Hanks, 2011: 100).

Cinsiyet ayrımcılığından arındırılmış bir tarihin yeniden yazılmasıyla, kadın kahramanlardan ilham alan kadınlar, kendilerini potansiyelde eskisinden daha yetenekli görmeye başlayacaklardır. Daha kapsayıcı, cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir dünya tarihi sadece toplumsal tarihe dayanmakla kalmayacak, aynı zamanda

¹ Tarih yazmak, bilinen tarih yazımından öte, tarihe geçecek kadar önemli bir iş yapmak anlamını taşır.

yönetim, edebiyat, sanat ve müzik gibi disiplinlerden kaynaklar içerecektir (Lerner, 2009: 112-113).

• Eşitlikçi tarih yazımında eşit, adil, katılımcı, paylaşımcı, işbirlikçi değerlerin öne çıktığı, bu değerlerle toplumsal sınıfların, köleliğin, doğa katliamları ve savaşların asgari düzeye indirildiği ve/veya ortadan kaldırıldığı bir geçmişe ve toplumsal mutluluk ve barışın sağlandığı, katılımcı bir yönetim anlayışının benimsendiği, bugüne ve geleceğe umutla bakan bir topluma sahip olabiliriz.

Kadınların gerçek deneyimlerine yer veren bir yazılı tarih, tıpkı matriyarkal toplumlar gibi evrensel kardeşlik, huzur ve mutluluk içerir ve ayrımcılıktan uzakta, sadece erkeklere değil tüm topluma hitap eden bir tarihi yansıtabilir. Böylece sadece erkekler değil, tüm toplum geçmişi ile gurur duyabilir, herkesin mutlu ve özgür olduğu bir düzen kurulabilir.

Sonuç ve Öneriler

Sümerli tarihçilerin kayda geçirdiği yazılı tarih, toplumun sadece yarısını temsil eden ve yöneten erkeklerin tarihi olması sebebiyle toplumsal değildir. Bu sorunu gidermek için, yaşamın başlangıcından itibaren kadın tarihi, Mezopotamya toplumlarında değişen cinsiyet ilişkilerinin tarihi anlatılmalıdır. Kadınların yazılı tarihe kaydedilmemiş ve yazılmamış tarihteki toplumsal statüleri açıklanmalıdır. Örneğin M.Ö. 2000 yılında Babil’de kadınların cinselliği tamamen erkekler tarafından kontrol edilirken, antik çağlarda kadınlar ekonomik bağımsızlığa, yasal hak ve ayrıcalıklara ve toplumda yüksek statüye sahip oldukları (Badinter, 1991: 53-86) vurgulanmalıdır.

Eşi görülmemiş bir dönüşüm çağında biz olma sürecindeyiz. Gelecekte, alternatif toplumsal örgütlenme biçimlerinin temelinde ne tür bir yapı olacağını tam olarak kestirmemiz olası değildir. Ama bilinen gerçeklik, binlerce yıl sonra kadının özgürlüğüne kavuşması ve kadın zihninin yönetime, vizyona, toplumsal düzene ve çözüm sağlamaya katkıda bulunma aşamasıdır. Günümüzde kadınlar, Rönesans'ta erkeklerin yaptığı gibi, ifade edilme ve tanımlanma haklarını talep etmekte, alternatif toplumsal örgütlenme biçimlerinin temeline dönüştürücü sezgilerini eklemektedirler (Lerner, 1986: 229). Kadınların dönüştürücü sezgilerini harekete geçiren gücün feminist hareketler, kadınlarda feminist bilinci yaratan gücün kadın tarihi ve yönetimde sessiz devrimi gerçekleştiren dinamiğin ise kadınsı değerler olduğu söylenebilir.

Eşitlikçi, ayrımcılıktan uzak, kadınsı değerleri dışlamayan, erkekler kadar kadınların da tarihteki rolünü ve başarılarını anlatan bir tarih yazımı aynı zamanda yönetimin tarihini daha iyi anlamayı, geçmişteki hatalardan ders alınmasını, büyük beyinler ile bağ kurmayı; gerçek kolektif hafızayı, meslek kimliğini veya bütünleştirici çerçeveyi ortaya koyabilir. Şeffaf bir tarih ile, yeni yönetim uygulamalarının gerçekte ne kadar yeni olduğu anlaşılacaktır.

Bu makalede tarihin eşitlikçi bir yaklaşımla yeniden yazılmasının sonuçları üzerine toplumsal yaşamda ve yönetimde önemli bir bakış açısı oluşturmak temel alınmıştır. Günümüzde kadınsı topluma evrim (Bolen, 2013; Gerzema ve

D'antonio, 2013; Peterson, 2018; Akbaş, 2020) ve küresel düzeydeki toplumsal taleplerin ağırlıklı olarak kadınsı değerlerle şekillenmesi ile kadının tarihin merkezine yerleşmesi ve tarihin yeniden yazılması gündeme gelebilir. Kapsamlı bir alan yazın çalışmasına dayanan araştırmada kadının tarihteki görünmezliğine karşın, tarihsel gerçeklerden hareketle yazılı tarihin cinsiyet ayrımcılığından uzak bir yaklaşımla, evrensel ve kadının önemini kabul eden düzlemde oluşturulmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Tarihi kayıtlara girmemiş ancak insanlığın hatırladığı veya bulguladığı tüm geçmiş kayda geçirilmeli ve yazılı tarih ile karşılaştırılmalı, farklılıklar ve mevcut ayrımcılıklar giderilmelidir. Böylelikle kadınların en az erkekler kadar tarihi ve yönetimleri etkileyen, şekillendiren aktörler olduğu görülecek ve toplumsal statüdeki düşük konumlarında iyileşmeler sağlanabilecektir. Toplumda hem erkek hem de kadınların başarılarına yer veren bir yazılı tarih, sağlıklı nesillerin gelişmesine, kusursuz yönetim anlayışının ortaya çıkmasına ve dünya barışına büyük katkı sağlayabilir.

Toplumun yarısını oluşturan kadınlar, yazılı tarihte kadınlara karşı gösterilen ön yargılara duyarlı olmalı ve bunların düzeltilmesini sağlayacak araştırmalara katkı vermelidir. Bu yazılı tarihte çok sayıda kadının tarih yazarak öne çıkmasını bekleyebiliriz. Günümüzde A.B.D., Finlandiya, İzlanda gibi ülkelerde başkan, başkan yardımcısı, kilit bakanlıklar gibi en üst düzey devlet kademelerinde kadınların olması, bu kadınların tarihte yer almalarının yanı sıra, onlardan beklenen başarılarıyla tarih yazmalarına yol açabilir.

KAYNAKÇA

AA. (2021). <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kadinlarin-devlet-yonetimindeki-yeri-karkamis-antik-kentinde-arastiriliyor/2357636>, Erişim Tarihi: 19.09.2021.

Akbaş, N. (2020). *Örgüt Yönetimlerinde Kadınsı Değerler: Bist 100 Endeksindeki İşletmeler Üzerinde Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Altunok, M. (2019). Hititler: Boğazköy'den Yükselen Bir Yönetim Güneşi. *Akademik Hassasiyetler* 6(11), 147-160.

Andersson, M. (1982). Female Choice Selects for Extreme Tail Length in a Widow Bird. *Nature* 299(5886), 818-820.

Arnold, K. A., & Loughlin, C. (2013). Integrating Transformational and Participative Versus Directive Leadership Theories. *Leadership & Organization Development Journal* 34(1), 67-84.

Augustine, S. (1961). *Confessions*. (Pine-Coffin, R. S. Trans.), Harmondsworth: Penguin.

Bachofen, J. J. (1967). *Myth, Religion and Mother Right*. (Manheim, R. Trans.), Princeton: Princeton UP.

Bachofen, J. J. [1861] 2006. *Mother Right: An Investigation of the Religious and Juridical Character of Matriarchy in the Ancient World*. (Partenheimer, D. Trans), Newyork: The Edwin Mellen Press.

Badinter, E. (1991). *Biri Ötekidir*. (Çev.). Ş. Tekeli, İstanbul: Afa Yayınları.

- Barraclough, G. (1956). *History in a Changing World*. USA: University of Oklahoma Press.
- Bedeian, A. G. (2004). The Gift of Professional Maturity. *Academy of Management Learning & Education* 3, 92–98.
- Berktaş, F. (2010). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Barstow, A. (1978). The Uses of Archeology for Women's History: James Mellaart's work on the Neolithic Goddess at Çatal Hüyük. *Feminist Studies* 4(3), 7-18.
- Bolen, J. S. (2013). *Moving Toward the Millionth Circle: Energizing the Global Women's Movement*. Newburyport: Conari Press.
- Braudel, F. (1995). *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II: Volume 2*. California: Univ. of California Press.
- Burke, P. (2013). *The French Historical Revolution: Annales School 1929-1989*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Calás, M. B., & Smircich, L. (1996), From the Women's' Point of View: Feminist Approaches to Organization Studies, in Clegg, S. & Hardy, C. (Eds), *Studying Organization: Theory & Method*. London: Sage.
- Carr, E. H. (2018). *What is History?* London: Penguin UK.
- Childe, G. (2017). *What Happened in History*. Middlesex, England: Penguin Books.
- Chrystal, P. (2017). *Women at War in the Classical World*. South Yorkshire: Pen and Sword Books Ltd.
- Collingwood, R. G. (1996). *The Idea of History*. Newyork: Oxford University Press.
- Cottrell, L. (1958). *The Bull of Minos*. Newyork: Rinehart and Company Inc.
- Çam, F. B. (2015). Avrasyalı Atlı-Savaşçı Kadınlar Amazonlar'ın Gerçekliği Üzerine Yeni Gözlemler. *Höyük* 8, 71-94.
- Çiğ, M. I. (2015). *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Darwin, C. (1981). *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. New Jersey: Princeton University Press.
- De Beauvoir, S. (1961). *A History of Sex*. (Parshley, H. M., Trans), London: Four Square Books Ltd.
- Dennett, D. C. (1995). *Darwin's Dangerous Idea: Evolution and the Meanings of Life*. London: Penguin Group.
- Eckstein-Diener, B., & Diner, H. (1965). *Mothers and Amazons: The First Feminine History of Culture*. New York: Julian Press.
- Engels, F. (1978). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Ankara: Sol Yayınları.
- Evans, R. J. (2012). *In Defence of History*. Newyork: Norton Company.
- Filene, P. G. (1980). Integrating Women's History and Regular History. *The History Teacher* 13(4), 483-492.
- Fişek, K. (2015). *Yönetim*. Ankara: SBF Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fromm, E. (2004). *Marx's Concept of Man. With a Translation from Marx's*. London: Continuum.

Frazer, J. G. (2004). *Altın Dal: Dinin ve Folklorun Kökleri*. (Çev.). Doğan, H. İstanbul: Payel Yayınevi.

Gerzema, J., & D'Antonio, M. (2013). *The Athena Doctrine: How Women and the Men (Who Think Like Them) Will Rule the Future*. San Francisco: Jossey-Bass.

Gimbutas, M. (2007). *The Goddesses and Gods of Old Europe: Myths and Cultimages*. USA: University of California Press.

Green, A., & Troup, K. (2020). *The Houses of History: A Critical Reader in History and Theory*. Manchester: Manchester University Press.

Grosser, K. (2009). Corporate Social Responsibility and Gender Equality: Women as Stakeholders and the European Union Sustainability Strategy. *Business Ethics: A European Review* 18(3), 290-307.

Hine, D. C. (1994). *Black women in America: A Historical Encyclopedia*. Bloomington: Indiana University Press.

Holvino, E. (2010). Intersections: The Simultaneity of Race, Gender and Class in Organization Studies. *Gender, Work and Organization* 17(3), 249-277.

Horowitz, M. C. (1979). The Image of God in Man—Is Woman Included? *Harvard Theological Review* 72(3-4), 175-206.

Ingold, T. (1988). *What is an Animal?* Newyork: Routledge.

Jacobsen T. (1943). Primitive Democracy in Ancient Mesopotamia. *Journal of Near Eastern Studies* 2(3), 159-172.

Jean, J. (2006). *Yazı İnsanlığın Belleği*. (Çev.). Başer, N. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy. *Gender and Society* 2(3), 274-290.

Keller, E. F. (1985). *Reflections on Science and Gender*. London: Yale University Press.

Kuhrt, A. (1995). *The Ancient Near East, C. 3000-330 BC*. (Vol. 2). London: Routledge.

Knights, D., & Tullberg, M. (2012). Managing Masculinity/Mismanaging the Corporation. *Organization* 19, 385-404

Kramer, S. N. (1999). *Tarih Sümer'de Başlar*. (Çev.). Kayukan. H. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Lerner, G. (1986). *The Creation of Patriarchy* (Vol. 1). Newyork: Oxford University Press.

Lerner, G. (2009). *Living with History/Making Social Change*. USA: Univ. of North Carolina Press.

Lovejoy, O. C. (1981). The Origin of Man. *Science* 211(4480), 341-350.

Mackey J., & Sisodia, R. (2013). *Conscious Capitalism: Liberating the Heroic Spirit of Business*. Boston, Massachusetts: Harvard Business Review Press.

Mead, M. (1975). *Male and Female*. Newyork: William Morrow and Company Inc.

Meade, T., & Wiesner-Hanks, M. (2008). *A Companion to Gender History*. Oxford: John Wiley & Sons.

Mellaart, J. (1967). *Çatal Höyük: a Neolithic Town in Anatolia*. London: Thames & Hudson.

- Morgan, L. H. (1969, I). *Ancient Society*. New York: Meridian Books.
- Morton, N., & Lindquist, S. (1997). Revealing the Feminist in Mary Parker Follett. *Administration and Society* 3, 348-371.
- MPRNEWS. (2020). Erişim Adresi: <https://www.mprnews.org/story/2020/01/13/a-beautiful-world-ancient-texts-reveal-aztecs-history-in-their-own-words>, Erişim Tarihi: 15.05.2021.
- Plamper, J. (2010). The History of Emotions: An Interview with William Reddy, Barbara Rosenwein, and Peter Stearns. *History and Theory* 49, 237-265.
- Peterson, H. (2018). From Goal-Orientated, Strong and Decisive Leader to Collaborative and Communicative Listener. Gendered Shifts in Vice-Chancellor Ideals, 1990- 2018. *Educ. Sci* 8(90), 1-17.
- Pritchard, J. B. (2016). *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament with Supplement*. USA: Princeton University Press.
- Rizzo, A. M., & Mendez, C. (1990). *The Integration of Women in Management*. New York: Quorum Books.
- Roberts, A. (2012). Financial Crisis, Financial Firms and Financial Feminism? The Rise of Transnational Business Feminism and the Necessity of Marxist-Feminist IPE. *The Journal of the Society for Socialist Studies* 8, 85 – 108.
- Sanday, P. R. (1981). *Female Power and Male Dominance: On the Origins of Sexual Inequality*. Newyork: Cambridge University Press.
- Schmidt, K. (2007). *Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alan Göbeklitepe: En Eski Tapınağı Yapanlar*. (Çev.). Rüstem, A. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Scott, J. W. (1996). *Feminism and History: Oxford Readings in Feminism*. New York: Oxford University Press.
- Scott, J. W. (1999). *Gender and the Politics of History*. Newyork: Columbia University Press.
- Scott, J. W. (2019). *Sex and Secularism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Smith, G. E. 2007. Management History and Historical Context: Potential Benefits of its Inclusion in the Management Curriculum. *Academy of Management Learning & Education* 6, 522-533.
- Stalin, J. (2009). *Diyalektik Materyalizm ve Tarihsel Materyalizm*. (Çev.). Seyhan, Z. Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Stone, M. (2000). *Tanrılar Kadinken*. (Çev.). Şarman, N. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Stuard, S. M. (1981). The Annales School and Feminist History: Opening Dialogue with the American Stepchild. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 7(1), 135-143.
- Tanner, N. M. (1981). *On Becoming Human*. London: Cambridge University Press.
- Thomson, A. (2001). The Case for Management History. *Accounting, Business & Financial History* 11(2), 99-115.
- Todd, I. A. (1976). *Çatal Höyük in Perspective*. USA: Menlo Park.
- Townsend, C. (2019). *Fifth Sun: A New History of the Aztecs*. Newyork: Oxford University Press.
- TDK, (2019). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Van Fleet, D. D., & Wren, D. A. 2005. Teaching History in Business Schools: 1982-2003. *Academy of Management Learning & Education* 4, 44-56.

Vincent, J. R. (2006). *An Intelligent Person's Guide to History*. London: Duckworth and Co. Ltd.

Watkins, T. (2010). New Light on Neolithic Revolution in South-West Asia. *Antiquity* 84(325), 621-634.

West, M. A. (2012). *Effective Team Work: Practical Lessons from Organizational Research*. (3rd ed.). West Sussex, United Kingdom: John Wiley & Sons.

Wiesner-Hanks, M. (2011). *Gender in History: Global Perspectives*. Oxford: John Wiley & Sons.

Wren, D. A. (1987). Management History: Issues and Ideas for Teaching and Research. *Journal of Management* 13(2), 339-350.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Bu araştırmanın amacı, tarihin nasıl yazıldığını ve kadınların tarihte neden aktif rolde olmadığını araştırmaktır. Yazılı tarihte kadınlar, erkeklerin egemenliğinde görünmez nesnelere ve marjinal gruplardır. Bu çok yönlü bir sosyal ve yönetsel problemdir. Bu problemin nasıl ortaya çıktığını, kaynaklarının neler olduğunu ve tarih boyunca nasıl şekillendiğini keşfetmek, problemin çözümüne önemli katkılar sağlayabilir. Araştırmada problemin nasıl ortaya çıktığı, kaynağı ve nasıl şekillendiği soruları araştırılarak geçmişteki olayların gözlemlendiği dolaylı gözleme dayalı nitel bir çalışma yapılmıştır. Araştırmanın temel sorusu şudur: "Kadınlar erkekler tarafından eşit bir tür olarak kabul edilseydi ve kadınların yetenekleri ve yönetim becerileri objektif olarak değerlendirilseydi, kadınların görünürlüğü açısından yazılı tarih nasıl olurdu?" şeklindedir. Bu temel soru ekseninde, aşağıdaki araştırma soruları ele alınmıştır: Tarihsel düşünce süreci ve yazılı tarih nasıl şekillenmiştir? Kadınlar, yönetim ve iktidar açısından yazılı tarihte görünmezlikleriyle nasıl mücadele etmişlerdir? Kadınların tarihi nasıl ortaya çıkmıştır ve yapılan çalışmalar nelerdir? Tarih yazarken kadınların yaşamlarıyla ilgili tarihsel gerçekler nelerdir ve bu gerçeklere yer verilmiş olsaydı nasıl bir yönetim ve dünya tarihi ortaya çıkardı? Makalede öncelikle tarihçi ve tarihsel düşünce süreci incelenmiş, yazılı tarihin erkeklerin tarihi olduğu açıklığa kavuşturulmuştur. Kadının yaşam döngüsü ve kültürel değişimi yönetmedeki tarihsel rolü, kadın tarihinin diyalektiği, tarihte iz bırakan kadınlar, kadın kimliğinin tarihten nasıl silindiği, Annales hareketinin kadın tarihine ve dönüşümüne dolaylı katkısı, feminist çalışmalarla kadın tarihine dönüşüm, kadınları toplumun ve tarihin merkezine yerleştirmek araştırılan diğer konulardır. Araştırmada kadınların tarihsel ve toplumsal rollerine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler arasında toplumun yarısını oluşturan kadınları da içermesi gereken yazılı bir tarih ve kadın ve erkeğin eşit olduğu kavramsal bir tarihsel örüntüye ihtiyaç vardır. Yönetim becerilerini geliştirmek için tarihin tarafsız olması gerektiğinin de altı çizilmiştir (Wren, 1987; Thomson, 2001; Smith, 2007). Evrimsel değişimde ilk örgütlü yönetim yapıları eski çağlarda kadın egemen anaerkil toplumlardır (Fişek, 2015: 51). Anaerkil toplum düzeni doğal bir yapıdır; bireysel mülkiyet, aile ve devlet yoktur, toplumsal mülkiyet hakimdir. Tanrı, yöneten ve karar veren kadındır, temel değerler eşitlik, evrensel kardeşlik, cinsel özgürlük, anne sevgisine ve şefkatine dayalı ahlak ilkesidir ve en büyük günah başkalarına zarar vermektir (Bachofen, 1861). Sabanın tarımda kullanılmasıyla birlikte bireysel mülkiyete geçiş, köleleştirme ve erkek egemenliği başlamıştır. Geçmişin kaydedilmesi, tanımlanması ve yorumlanması tarihin yazıldığı M.Ö. 3000 yıllarında gerçekleşmiştir. Kadınlar tarihte ancak 19. yüzyılda yer almışlardır. Yazının icadından sonra erkeklerin egemen olduğu ataerkil toplumsal yapı yazılı tarihe geçmiş ve anaerkil düzen göz ardı edilmiştir (Fişek, 2015: 54-56; Badinter, 1991: 53-88; Childe, 2017: 55; Engels, 1978: 54). Ataerkil toplumsal düzen, hırs, açgözlülük, bencillik, kibir ve güç mücadeleleriyle şekillenmiştir; bu düzen içinde şekillenen devlet, mülkiyet ve aile uygulamaları ile ortaya çıkan mutsuzluk, adaletsiz ve eşit olmayan uygulamalar, insanları mutluluk veren adil bir yönetim düzeni arayışına itmiştir (Engels, 1978). Kadınların, kadın tarihinin gerçekliğine dair sezgileri ve tarihteki çelişkilerin üstesinden gelmelerini sağlayan akıl yürütme yöntemi olan kadın diyalektiği, kadınlara bir

güç alanı sağlamaktadır (Lerner, 1986: 5-6). Öte yandan kadınlar, erkek egemen ataerkil sistemin somut engelleriyle mücadele ederken aktif ve pasif stratejiler geliştirmekte, sistemle pazarlık yapmakta ve bir güç alanı oluşturmaktadırlar (Kandiyoti, 1988: 274). Ataerkil pazarlıkların veya kadın diyalektiğinin olumlu etkileri, son otuz yılda genişleyen tarih biliminde görülebilir. Erkek merkezli tarihsel çerçeve, 1970'lerin kadın tarihi hareketi tarafından sorgulanmıştır. Bu sorgulama, kadın tarihindeki genişlemeyi ve tarihçilerin yorumlarında bir dönüşümü başlatmıştır (Wiesner-Hanks, 2011: 6-7). Lerner, toplumsal bilinci değiştirmeyi, eril egemen ataerkil yapıyı toplumsal bellekten silmeyi ve kadını toplumsal belleğin merkezine yerleştirmeyi önermektedir. Ancak kadınların sergilediği kadınsı değerler, merkezi yönetime karşıdır ve kadınlar merkeze taşınırken sistemi dönüştürürler (1986: 228). Ortaya çıkan dönüştürülmüş yapı, eşitlikçi, adil, evrensel kardeşlik, sevgi, barış ve katılımcılığa dayanır. Bu özellikler, günümüzün kadın liderlerinin sergilediği doğal dişil değerlerdir ve eski zamanlarda anaerkil toplumların değerleri olarak tanımlanan günümüzün çağdaş değerleridir (West, 2012; Arnold ve Loughlin 2013; Peterson, 2018; Akbaş, 2020). Sonuç olarak eşitlikçi, ayrımcılıktan uzak, kadınsı değerleri dışlamayan, tarihte erkeklerin olduğu kadar kadınların da rollerini ve başarılarını anlatan bir tarih, bütünleştirici bir çerçevede yönetim tarihinin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. 2021 yılında Azteklerin medeni, sanatkâr ruhlu, cinsiyetçi olmayan, eşitlikçi yönlerini anlatarak Aztek tarihini yeniden yazan Townsend'in (2020) araştırması, kadınların da dahil olduğu, ön yargıdan uzak yazılı tarihin olabileceğini gösteren güzel bir örnektir. Bir diğer örnek ise Amerika Birleşik Devletleri, İsveç, Almanya, Norveç, Finlandiya, İzlanda gibi ülkeleri yöneten kadın liderlerin başarılı uygulamalarıdır. Bu kadınların tarihte yer almalarının yanı sıra başarılı yönetim uygulamalarıyla tarih "yazmaları" da beklenebilir.

EXTENDED ABSTRACT: The purpose of this research is to investigate how history was written and why women did not take an active role in history. In written history, women exist as invisible objects under the rule of men and they are marginal groups. This is a multifaceted social and managerial problem. Discovering how this problem emerged, what its sources are and how it has been shaped throughout history can make important contributions to the solution of the problem. A qualitative study based on indirect observation was conducted by investigating the questions of how the problem emerged, its source and how it was shaped by observing past events. The basic research question is "If women were accepted as an equal species by men and if women's talents and management skills were objectively evaluated, what would written history be in terms of women's visibility?" Within the context of the basic research question following research were raised: How did the historical thought process and written history take shape? How have women struggled with their invisibility in written history in terms of management and power? How did the history of women emerge and what are the studies done? What are the historical facts about women's lives in writing history, and if these facts were included, what kind of management and world history would emerge? In the article, firstly historian and historical thought process was examined, and it was clarified that written history is the history of men. Other topics searched include the historical role of women in managing life cycle and cultural change, dialectic of women's history, women who left their marks in history, how woman identity was erased from history, the indirect contribution of the Annales movement to women history and transformation by feminist studies that place women at the center of society and history. In the research some assessments were developed regarding the historical and social roles of women. Among these assessments are the need for a written history that should include women who make up half of the society, and a conceptual historical pattern in which men and women are equal. It is also underlined that history must be unbiased to develop management skills (Wren, 1987; Thomson, 2001; Smith, 2007). In the evolutionary change, the first organized management structures were female dominated matriarchal societies in ancient times (Fişek, 2015: 51). Matriarchal social order is a natural structure; there is no individual property, family, and state, social property prevails. God is the woman who rules and decides, the core values are equality, universal fraternity, sexual freedom, moral principle based on maternal love and compassion, the greatest sin being to harm others (Bachofen, 1861). With the use of plow in agriculture, the transition to individual property,

enslavement and masculine domination started. Recording, identification and interpretation of the past took place in 3000 BC when history was written. Women were recognized in history only in the 19th century. After the invention of writing, the patriarchal social structure dominated by men was recorded in the written history and the matriarchal order was ignored (Fişek, 2015: 54-56; Badinter, 1991: 88; Childe, 2017: 55; Engels, 1978: 54). Patriarchal social order was molded by ambition, greed, selfishness, arrogance and power struggles; the unhappiness, unfair and unequal practices that emerged with the state, property and family practices shaped within this order pushed people to seek a just management order that gives happiness (Engels, 1978). The reasoning that enables women to gain insight to the reality of women's history and overcome contradictions in history, the dialectic of women provides a power field for women (Lerner, 1986: 5-6). On the other hand, women develop active and passive strategies, bargain with the system and create a power field while struggling against the concrete obstacles of the masculine dominant patriarchal system (Kandiyoti, 1988: 274). The positive effects of patriarchal bargains or women's dialectics can be seen in the science of history that has expanded in the last thirty years. The male-centered historical framework was questioned by the Women's History movement of the 1970s. This questioning initiated the expansion in Women's History and a transformation in the practices of historians (Wiesner-Hanks, 2011: 6-7). Lerner proposes to change social consciousness, erase the masculine dominant patriarchal structure from the social memory and place women at the center of social memory. However, the feminine values displayed by women are against the centralized management and they transform the system while moving to the center (1986: 228). Resulting transformed structure is egalitarian, just, based on universal fraternity, love, peace and participation. These features are the natural feminine values exhibited by today's female leaders and they are defined as contemporary, despite the fact that they have been the values of matriarchal societies in ancient times (West, 2012; Arnold and Loughlin 2013; Peterson, 2018; Akbaş, 2020). As a result, a history that is egalitarian, free from discrimination, not excluding feminine values, and explaining the role and achievements of women as well as men in history, is expected to provide a better understanding of the history of the management as an integrative framework. The research of Townsend (2020), who rewrote the Aztec history by explaining the civilized, artistic, non-sexist, egalitarian aspects of the Aztecs, is a good example showing that the truth can be revealed without any prejudice if women were also involved in writing history. Another example is the successful management of women leaders who rule countries such as the United States, Sweden, Germany, Norway, Finland, and Iceland. These women, in addition to taking place in history are quite possible to "write" history through their successful management practices.